

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістр
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

за темою: **«Запобігання корупції в системі державної служби
сучасної України»**

Виконав: студент групи МА23-1зм
Спеціальність 281 «Публічне управління
та адміністрування»
Прохода О.С.

Керівник: к. держ. упр., доцент кафедри
публічного управління та митного
адміністрування
Голоха Л.Ф.

Рецензент: НТУ «Дніпровська політехніка»
завідувач кафедри державного
управління і місцевого самоврядування,
д. держ. упр., професор
Чикаренко І. А.

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Прохода О.С. **Запобігання корупції в системі державної служби сучасної України**
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

Метою магістерської роботи є наукове обґрунтування теоретичних та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів запобігання корупції в системі державної служби сучасної України. Робота спрямована на виявлення корупційних ризиків, з'ясування їхніх причин та наслідків, а також на оцінку ролі державних органів у боротьбі з корупцією. Важливим аспектом є дослідження міжнародного досвіду в сфері антикорупційної політики та адаптація його до умов України для підвищення рівня довіри громадян до державних інститутів і покращення якості публічного управління.

У роботі визначено основні теоретичні та практичні аспекти запобігання корупції в системі державної служби України, зокрема, аналізуються чинники, що сприяють виникненню корупційних ризиків, а також оцінюється ефективність існуючих механізмів боротьби з корупцією. Зроблено огляд міжнародного досвіду в сфері антикорупційної політики та запропоновано рекомендації для удосконалення нормативно-правової бази та управлінських практик, спрямованих на зменшення рівня корупції в органах державної влади України. Крім того, у роботі підкреслюється важливість інтеграції сучасних антикорупційних ініціатив у систему публічного управління для забезпечення прозорості, підзвітності та довіри до державних інститутів. Визначено основні напрями посилення антикорупційного законодавства та запропоновано шляхи удосконалення механізмів запобігання корупції в системі державної служби України.

Ключові слова: державна служба, державний службовець, корупція, запобігання корупції, механізми запобігання корупції, антикорупційне законодавство.

SUMMARY

Prokhoda O. Prevention of corruption in the civil service system of modern Ukraine

Qualification work for the Master's degree in the specialty 281 «Public Administration». Customs and Financial Affairs University, Dnipro, 2025.

The purpose of the master's thesis is the scientific substantiation of theoretical and development of practical recommendations for improving mechanisms for preventing corruption in the civil service system of modern Ukraine. The work is focused on identifying corruption risks, determining their causes and consequences, and evaluating the role of state authorities in the fight against corruption. An important aspect is the study of international experience in anti-corruption policy and its adaptation to the Ukrainian context to increase citizens' trust in state institutions and improve the quality of public administration.

The thesis identifies the main theoretical and practical aspects of preventing corruption in the Ukrainian civil service system, including an analysis of factors contributing to the emergence of corruption risks, and evaluates the effectiveness of existing anti-corruption mechanisms. A review of international experience in anti-corruption policy is conducted, and recommendations for improving the regulatory framework and management practices aimed at reducing corruption in state authorities of Ukraine are proposed. Furthermore, the thesis emphasizes the importance of integrating modern anti-corruption initiatives into the public administration system to ensure transparency, accountability, and public trust in state institutions. The main areas of strengthening anti-corruption legislation are identified and ways of improving the mechanisms of corruption prevention in the civil service system of Ukraine are proposed.

Keywords: civil service, civil servant, corruption, corruption prevention, mechanisms for preventing corruption, anti-corruption legislation.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБИ	8
1.1. Поняття корупції та її вплив на державну службу	8
1.2. Основні теоретичні підходи до розгляду проблем запобігання корупції	11
1.3. Проблеми подолання корупції в системі державної служби України	22
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	27
2.1. Нормативно-правові засади запобігання корупції в системі державної служби України	27
2.2. Організаційно-управлінські засади запобігання корупції	31
2.3. Практичний досвід запобігання корупції в системі державної служби України	37
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ТА МЕХАНІЗМИ ПОДАЛЬШОГО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ	46
3.1. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в системі державної служби	46
3.2. Удосконалення механізмів запобігання корупції в системі державної служби України	55
3.3. Основні напрями посилення антикорупційного законодавства в Україні	66
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ВСТУП

Корупція в Україні залишається серйозною перешкодою для розвитку демократичних інститутів, економічного зростання та соціального прогресу. Це явище має глибокі корені, які формувалися протягом багатьох років, і його подолання вимагає комплексного підходу, що включає правові, політичні та організаційні заходи. Система державної служби, як основний механізм реалізації державної політики, виявляється особливо вразливою до корупційних ризиків. Таким чином, вивчення чинників, що впливають на запобігання корупції, є надзвичайно важливим.

Корупція є однією з найбільших загроз для стабільності та розвитку державних інституцій, особливо в період реформування та адаптації до європейських стандартів управління. Для України, яка перебуває на шляху до забезпечення верховенства права, ефективного управління та інтеграції в міжнародну спільноту, боротьба з корупцією стала важливою умовою досягнення соціально-економічного процвітання та демократичного розвитку.

Однією з основних сфер, де корупційні явища можуть мати катастрофічні наслідки, є система державної служби. Вона безпосередньо впливає на реалізацію державної політики, ефективність публічного управління та забезпечення прав і свобод громадян.

Протягом останніх років Україна вживає низку заходів, спрямованих на посилення антикорупційної політики та реформування державних інститутів. Однак, незважаючи на численні антикорупційні ініціативи, корупція в системі державної служби продовжує залишатися однією з найсерйозніших проблем. Виявлення та усунення корупційних практик в державних органах, зокрема через запровадження ефективних механізмів запобігання, є ключовим завданням для забезпечення прозорості, підзвітності та відповідальності органів влади.

Актуальність теми дослідження обумовлена не лише негативним впливом корупції на функціонування державних інститутів, але й її здатністю

підривати довіру громадян до влади. У сучасному світі, де суспільство все більше орієнтується на прозорість і підзвітність, боротьба з корупцією стає одним із пріоритетних завдань. Становище України на міжнародній арені та вимоги міжнародних партнерів щодо дотримання стандартів у сфері боротьби з корупцією підкреслюють необхідність розробки ефективних механізмів запобігання цьому негативному явищу.

Дослідження політико-правових та організаційно-управлінських чинників запобігання корупції в системі державної служби сучасної України дозволяє виявити основні проблеми, що існують у цій сфері, та пропонувати шляхи їх вирішення. Сьогодні, в умовах реформування державного управління, питання запобігання корупції стає особливо актуальним. Підвищення ефективності державної служби, усунення корупційних ризиків і формування антикорупційної культури є необхідними умовами для забезпечення сталого розвитку України.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи значно посилилася в умовах війни, що розгортається в Україні. Розпочата 24 лютого 2022 р. війна з росією, агресія якої спричинила гуманітарну, економічну та соціальну кризу, стала серйозним викликом для усіх секторів суспільства, зокрема для системи державного управління. В умовах надзвичайного стану та військового часу особливо важливим є забезпечення ефективності державних органів, контроль за використанням бюджетних коштів та ресурсів, а також попередження корупційних ризиків у процесах національної безпеки, оборони та гуманітарної допомоги.

Війна не лише створює додаткові економічні й соціальні виклики для України, а й може сприяти посиленню корупційних ризиків. Стресові умови, великий потік державних коштів на оборону та відновлення, а також необхідність швидкого реагування на численні гуманітарні потреби можуть сприяти порушенню антикорупційних стандартів. У той же час, війна дає можливість для реалізації рішучих змін у державному управлінні, зокрема через покращення прозорості, залучення громадянського суспільства до

моніторингу урядових ініціатив і забезпечення прозорості у використанні ресурсів, що є необхідними для відновлення країни.

В умовах воєнного стану в Україні спостерігається зростання уваги до антикорупційних реформ і досягнень у боротьбі з корупцією в умовах екстремальних ситуацій. Водночас, війна вимагає від державних органів ще більшої ефективності, готовності до оперативного реагування та запровадження нових антикорупційних механізмів, що мають мінімізувати ризики зловживань в умовах обмежених ресурсів.

Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретичних та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів запобігання корупції в системі державної служби сучасної України.

Для досягнення цієї мети ставляться наступні **завдання**:

- охарактеризувати теоретичні основи запобігання корупції та визначити її вплив на державну службу;
- проаналізувати нормативно-правову базу, що регулює запобігання корупції в системі державної служби України;
- оцінити практичний досвід боротьби з корупцією на державній службі в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід боротьби з корупцією на державній службі та виявити можливості використання його в Україні;
- визначити та обґрунтувати напрями та механізми подальшого удосконалення системи запобігання корупції на державній службі в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням у системі державної служби України.

Предметом дослідження виступають політико-правові та організаційно-управлінські чинники запобігання корупції в системі державної служби сучасної України.

Для досягнення поставленої у кваліфікаційній роботі мети використовувалися загальнонаукові та спеціальнонаукові **методи дослідження**,

окрема: аналіз; синтез; порівняння; систематизація. Дані методи дозволили глибше зрозуміти природу корупції, проаналізувати ефективність чинних нормативно-правових актів та виявити можливості для їх удосконалення.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Логіка проведеного дослідження зумовила структуру роботи: вступ, три розділи (дев'ять підрозділів), висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 77 сторінок. Список використаних джерел налічує 138 найменувань, у тому числі 18 – іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

1.1. Поняття корупції та її вплив на державну службу

Корупція визначається як зловживання службовими повноваженнями з метою отримання особистої вигоди, що порушує принципи чесності, відкритості та справедливості в державному управлінні [1]. Це явище може проявлятися в різних формах, таких як хабарництво, вимагання, зловживання службовим становищем та фальсифікація документів. Корупція має глибокі соціально-економічні корені, що обумовлює її стійкість у суспільстві та ускладнює процеси її подолання.

В Україні корупція стала системним явищем, яке впливає на всі сфери суспільного життя, зокрема на державну службу. В умовах нестабільної економіки та політичних змін корупційні практики проникають у всі ланки влади, підриваючи довіру громадян до державних інститутів. За даними Світового банку, країни з високим рівнем корупції стикаються з серйозними викликами в управлінні, які включають зниження ефективності державних послуг і збільшення витрат на їх надання [2].

Корупція на державній службі може мати руйнівні наслідки для економічного розвитку країни. Наприклад, за даними дослідження Transparency International, корупція призводить до втрат в бюджеті через неефективне використання ресурсів та зниження інвестиційної привабливості [3]. Це, у свою чергу, створює негативний імідж країни на міжнародній арені, що ускладнює залучення іноземних інвестицій.

Дослідження свідчать, що корупція підриває основи державного управління. Корупційні практики зменшують відповідальність державних службовців і знижують їх мотивацію до виконання службових обов'язків. У

результаті виникає зловживання довірою громадян, що може призвести до соціальних заворушень і політичної нестабільності.

Необхідно також зазначити, що корупція на державній службі негативно впливає на рівень добробуту населення. Корупційні практики ведуть до розподілу ресурсів не за потребами суспільства, а на користь окремих осіб чи груп. Це спричиняє погіршення доступу до державних послуг, освіти, медичного обслуговування, що, в свою чергу, призводить до зростання соціальної нерівності [4].

Корупція на державній службі також має негативний вплив на формування антикорупційної культури в суспільстві. В умовах безкарності державні службовці можуть вважати, що корупційні дії є нормою, що призводить до подальшого поширення корупційних практик. В Україні важливо формувати активну громадянську позицію, яка б сприяла контролю за діями державних службовців і створенню механізмів їхньої відповідальності.

Зважаючи на все вищезазначене, важливо розглядати запобігання корупції як комплексний процес, що потребує не лише правового регулювання, але й зміни суспільних установок. Необхідно впроваджувати системні зміни, які б забезпечили підзвітність та прозорість у роботі державних інститутів.

Серед основних напрямків запобігання корупції в державній службі можна виділити:

- розробка та впровадження антикорупційного законодавства. Наявність чітких норм і правил, які регулюють діяльність державних службовців, є необхідною умовою для зниження рівня корупції [7];

- створення ефективних механізмів контролю та моніторингу. Це включає аудит діяльності державних службовців, проведення перевірок, а також залучення громадськості до контролю за діяльністю органів влади;

- формування антикорупційної культури. Освіта та виховання громадян у дусі нульової толерантності до корупції можуть суттєво знизити рівень корупційних практик;

– міжнародна співпраця. Обмін досвідом та кращими практиками з іншими країнами, які вже досягли певних успіхів у боротьбі з корупцією, може стати важливим елементом у формуванні ефективної стратегії запобігання корупційним діям [8].

Таким чином, корупція на державній службі є складним і багатогранним явищем, яке вимагає комплексного підходу до свого подолання. Розуміння її причин та наслідків дозволить ефективно розробляти і впроваджувати механізми, що сприятимуть формуванню прозорого та підзвітного державного управління.

Корупція є однією з найбільш суттєвих проблем, яка перешкоджає ефективному функціонуванню державної служби в Україні. Вона підриває довіру громадян до державних інституцій, гальмує економічний розвиток і порушує принципи соціальної справедливості. Вплив корупції на державну службу можна розглядати з кількох точок зору: зменшення ефективності роботи органів влади, зниження мотивації працівників, збільшення неформальних практик, а також посилення соціальної нерівності.

Корупція значно впливає на ефективність роботи державних органів. У корумпованій системі багато рішень ухвалюються не на основі професійної компетентності чи реальних потреб суспільства, а через зв'язки та хабарі. Це призводить до того, що ресурси держави розподіляються неефективно, а багато проектів, зокрема інфраструктурних, не виконуються або реалізуються з численними порушеннями. Наприклад, у доповіді Transparency International за 2023 р. підкреслюється, що в Україні досі існують значні проблеми з корупційними практиками в державних тендерах, коли контракти отримують ті компанії, які готові запропонувати хабарі, а не ті, що здатні запропонувати найкращі умови [12].

Корупція на державній службі також негативно впливає на мотивацію працівників. Чесні та професійні службовці стикаються з деморалізацією, коли бачать, що їхні корумповані колеги отримують кар'єрне підвищення чи інші переваги завдяки хабарям чи особистим зв'язкам. Це створює атмосферу

безкарності та несправедливості, яка спонукає інших також вдаватися до корупційних практик. У результаті, державні установи поступово втрачають кваліфіковані кадри, які не готові працювати в подібних умовах.

Однією з основних характеристик корупції є розвиток неформальних мереж, які стають інструментом для ухвалення рішень поза офіційними каналами. У таких умовах важливими стають не офіційні повноваження, а здатність користуватися неформальними відносинами для досягнення своїх цілей. Це стосується як нижчих рівнів державної служби, так і вищих керівників, що особливо небезпечно для системи управління. Таким чином, державна служба поступово перетворюється на арену боротьби за приватні інтереси, а не на інструмент служіння суспільству.

Корупція на державній службі сприяє зростанню соціальної нерівності, оскільки привілейовані групи мають доступ до державних ресурсів за рахунок інших. Корумповані державні службовці можуть забезпечувати собі та своїм близьким доступ до кращих медичних, освітніх та соціальних послуг, тоді як інші громадяни залишаються на периферії цих процесів. Це призводить до відчуження суспільства від державних структур і зниження рівня довіри до них.

Корупція є серйозною загрозою для державної служби в Україні, її вплив проявляється в різних аспектах: від зниження ефективності роботи органів влади до збільшення соціальної нерівності. Для боротьби з цією проблемою необхідні системні реформи, зокрема посилення механізмів прозорості та підзвітності, а також створення умов для справедливого кар'єрного зростання державних службовців.

1.2. Основні теоретичні підходи до розгляду проблем запобігання корупції

Запобігання корупції на державній службі є складним завданням, яке вимагає застосування різноманітних підходів та методів. Важливу роль у цьому процесі відіграють як політико-правові, так і організаційно-правові чинники.

Науковці розглядають кілька основних теоретичних підходів до боротьби з корупцією, серед яких можна виділити правовий, інституційний, соціально-психологічний та економічний.

Правовий підхід полягає в удосконаленні законодавчої бази, що регулює питання запобігання та протидії корупції. Важливим елементом є забезпечення чіткого і прозорого регулювання поведінки державних службовців, а також встановлення суворих покарань за порушення норм законодавства. Такий підхід сприяє створенню правової основи для боротьби з корупційними проявами та забезпечує механізми контролю за діяльністю державних службовців. У дослідженнях наголошується, що для ефективної боротьби з корупцією необхідно мати надійний правовий інструментарій, який дозволяє уникати прогалин у законодавстві [14].

Правовий підхід є одним із найважливіших елементів у системі запобігання корупції, оскільки саме нормативно-правове регулювання створює юридичні рамки, що визначають допустимі межі поведінки державних службовців. Основним завданням цього підходу є розробка та впровадження чіткого законодавства, яке встановлює суворі норми відповідальності за корупційні дії, а також забезпечує механізми попередження таких проявів.

Україна за останні десятиліття розробила досить широку законодавчу базу у сфері боротьби з корупцією. Основним законодавчим актом, що регулює питання корупції, є Закон України «Про запобігання корупції» (2014 р.), який визначає основні засади запобігання корупції в державних органах та на підприємствах. Цей закон запровадив декілька ключових елементів, таких як обов'язкове декларування майна і доходів державних службовців, створення спеціальних органів для боротьби з корупцією, зокрема Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) і Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) [15].

Закони також встановлюють відповідальність за порушення антикорупційного законодавства, що включає дисциплінарні, адміністративні та кримінальні покарання. Наприклад, за отримання хабаря державний

службовець може бути притягнутий до кримінальної відповідальності згідно зі ст. 368 Кримінального кодексу України [16]. Такі покарання повинні мати стримуючий ефект і показувати нульову толерантність до корупційних практик.

У рамках правового підходу впроваджено низку запобіжних заходів, які мають на меті мінімізувати ризики виникнення корупції. До таких заходів належать:

- декларування доходів і майна. Державні службовці зобов'язані регулярно декларувати свої доходи та майно, що дозволяє виявляти невідповідності між їхнім офіційним доходом та фактичними витратами [17]. Система електронного декларування, запущена у 2016 р., значно підвищила прозорість цих процесів;

- антикорупційні обмеження. Законодавство передбачає низку обмежень для державних службовців, зокрема заборону на отримання подарунків, участь у конфлікті інтересів або роботу в комерційних структурах під час служби [18]. Це допомагає запобігти ситуаціям, коли державні службовці можуть використовувати свої повноваження для особистої вигоди.

Важливим аспектом правового підходу є забезпечення ефективного правозастосування. Закони самі по собі не можуть зупинити корупцію без належних механізмів їх реалізації. У цьому контексті вирішальну роль відіграють незалежні антикорупційні органи, такі як НАБУ, Вищий антикорупційний суд та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). Їхня діяльність спрямована на розслідування корупційних злочинів, притягнення винних до відповідальності та контроль за дотриманням антикорупційного законодавства [19].

Ефективність правозастосування також залежить від політичної волі державного керівництва. Без підтримки з боку вищих органів влади закони можуть залишатися на папері. Досвід країн Східної Європи показує, що боротьба з корупцією набуває успіху тоді, коли є сильна політична воля та незалежні судові і контролюючі органи [20].

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями для приведення свого антикорупційного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Одним із ключових документів у цій сфері є Конвенція ООН проти корупції, до якої Україна приєдналася в 2006 р. Відповідно до цієї Конвенції, країни-учасниці зобов'язуються вживати заходів для запобігання корупції, забезпечення прозорості управління та притягнення винних до відповідальності [21].

Правовий підхід до запобігання корупції є основою для створення правової інфраструктури, яка забезпечує належну регламентацію поведінки державних службовців та суворе дотримання антикорупційних заходів. Проте ефективність цього підходу залежить від належного правозастосування, наявності незалежних інституцій та політичної волі.

Інституційний підхід акцентує увагу на створенні спеціалізованих органів та інституцій, відповідальних за запобігання та протидію корупції. В Україні цей підхід реалізується через діяльність таких організацій, як НАЗК та НАБУ. Основна мета інституційного підходу полягає у створенні незалежних та ефективних органів, які можуть забезпечувати належний моніторинг і контроль за виконанням антикорупційних заходів. Досвід багатьох країн свідчить, що сильні інституції є ключовим фактором у зниженні рівня корупції [22].

Інституційний підхід полягає в створенні ефективних інституційних механізмів для боротьби з корупцією, які б забезпечували прозорість, підзвітність та відповідальність державних службовців. Цей підхід акцентує увагу на важливості інституційної архітектури держави в запобіганні та протидії корупції, створюючи умови для ефективного контролю, розслідування та притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення. Успішна реалізація інституційного підходу вимагає незалежності антикорупційних органів, ефективності їх роботи та координації між різними гілками влади.

Ключовим елементом інституційного підходу є створення спеціалізованих органів, відповідальних за боротьбу з корупцією. В Україні такими органами є:

- Національне антикорупційне бюро України, яке відповідає за виявлення і розслідування корупційних злочинів серед високопосадовців;
- Національне агентство з питань запобігання корупції, яке займається запобіганням корупції, контролем за фінансовою звітністю та моніторингом електронних декларацій;
- Спеціалізована антикорупційна прокуратура, що координує слідчі дії НАБУ та представляє державу в суді під час розгляду антикорупційних справ;
- Вищий антикорупційний суд України, що є ключовим елементом судової системи в боротьбі з корупцією, розглядаючи справи, які стосуються корупційних правопорушень [23].

Ці інституції відіграють вирішальну роль у боротьбі з корупцією, адже їхня незалежність та ефективність є критично важливими для забезпечення належного правозастосування. Як свідчить практика багатьох країн, інституційна автономія від політичного впливу є одним з основних факторів успішної боротьби з корупцією [24].

Для ефективного запобігання корупції важливо забезпечити тісну координацію між антикорупційними органами та іншими державними структурами, такими як правоохоронні органи, прокуратура, суди та органи державного контролю. У цьому контексті інституційний підхід передбачає створення єдиної антикорупційної стратегії, яка б охоплювала всі рівні державного управління та забезпечувала злагоджені дії між відповідальними органами.

В Україні з метою забезпечення координації діяльності антикорупційних органів була прийнята Антикорупційна стратегія на 2021-2025 рр., яка визначає основні пріоритети та напрямки державної політики у сфері боротьби з корупцією. Ця стратегія є дорожньою картою для реалізації інституційного підходу, оскільки вона окреслює конкретні кроки щодо зміцнення інституційної спроможності антикорупційних органів [25].

Ефективна боротьба з корупцією неможлива без забезпечення інституційної незалежності антикорупційних органів. У цьому контексті

важливим є створення таких умов, за яких ці органи можуть діяти автономно від політичного тиску. Наприклад, НАБУ та САП створені як незалежні від виконавчої влади інституції, що дозволяє їм проводити розслідування щодо високопосадовців без загрози втручання з боку уряду або інших політичних сил країни [26].

Проте важливо зазначити, що незалежність таких органів не завжди є абсолютною. Вона залежить від політичної волі керівництва країни, а також від законодавчих гарантій, які забезпечують захист цих органів від будь-якого зовнішнього впливу. Незалежність судової системи також є ключовою умовою для ефективного правозастосування у корупційних справах. Вищий антикорупційний суд, заснований у 2019 р., є прикладом інституції, яка має забезпечувати справедливий та прозорий судовий розгляд корупційних справ [27].

Інституційний підхід базується також на аналізі досвіду інших країн, які успішно борються з корупцією завдяки створенню потужних і незалежних антикорупційних органів. Наприклад, Комісія незалежної антикорупційної служби в Гонконгу є одним з найуспішніших прикладів інституційної моделі, що здатна забезпечити низький рівень корупції завдяки чітким процесам контролю, нагляду та розслідування. Подібні моделі, хоч і адаптовані до місцевих умов, використовуються в багатьох країнах з метою ефективного контролю за діяльністю державних органів та запобігання корупційним проявам [28].

Інституційний підхід до запобігання корупції є одним із ключових елементів антикорупційної політики, оскільки дозволяє створити надійну інституційну систему для боротьби з корупцією. Незалежні та ефективні антикорупційні органи, належна координація між ними та міжнародний досвід є основою цього підходу. Проте, без належної політичної волі і забезпечення інституційної незалежності, навіть найкращі інституційні механізми можуть бути недостатніми для ефективної боротьби з корупцією.

Соціально-психологічний підхід зосереджений на формуванні культури антикорупційної поведінки серед населення і державних службовців. Психологічні аспекти корупції включають вивчення мотивів і стимулів, що спонукають до корупційних дій, а також роботу з їх викорінення. Важливими заходами в рамках цього підходу є освітні кампанії, тренінги для державних службовців та формування нульової толерантності до корупції на всіх рівнях суспільства. Як підкреслюють дослідники, боротьба з корупцією повинна бути не лише правовим чи адміністративним процесом, але й соціально-психологічним феноменом [29].

Соціально-психологічний підхід акцентує увагу на поведінкових, моральних і психологічних аспектах корупційних проявів. Він передбачає вивчення мотивів корупційної діяльності, соціальних та психологічних факторів, які спонукають людей до корупції, а також ролі суспільства у боротьбі з цією проблемою. На відміну від правового чи інституційного підходів, цей підхід зосереджений на формуванні соціальних норм, етичних стандартів і психологічних механізмів, які можуть зменшити корупційні ризики.

Однією з основних причин корупції є слабкість етичних норм і відсутність суспільного осуду корупційних практик. Люди, які вважають, що корупція є прийнятним способом вирішення проблем або отримання переваг, частіше вдаються до таких дій. Важливою частиною соціально-психологічного підходу є робота з етичними нормами, створення атмосфери нетерпимості до корупції та розвиток моральної відповідальності у громадян.

Дослідження показують, що в суспільствах з низьким рівнем корупції переважає громадський осуд будь-яких корупційних практик, що стимулює формування стійких антикорупційних переконань серед державних службовців та населення в цілому [30]. Тому розвиток соціальних норм, що засуджують корупцію, є одним із важливих аспектів у рамках цього підходу.

Психологічні фактори, такі як когнітивні викривлення, можуть також сприяти корупційній поведінці. Наприклад, раціоналізація є одним із

механізмів, через який люди виправдовують свої корупційні дії. Службовці можуть вважати, що отримання хабаря є виправданим через низький рівень заробітної плати або надмірну кількість обов'язків. Такі когнітивні викривлення дозволяють людям вважати свої дії нормальними і допустимими, що підтримує антикорупційні зусилля [31].

Ще один важливий психологічний фактор – це соціальна підтримка корупції. Якщо в соціумі корупція вважається нормою або прийнятною практикою, то людина, яка стикається з корупційними ситуаціями, менше схильна відмовлятися від неї. Зменшення рівня соціальної підтримки корупційних практик і зміцнення особистої відповідальності є ключовими завданнями соціально-психологічного підходу.

Одним із найефективніших методів запобігання корупції через соціально-психологічний підхід є формування відповідних установок через систему освіти. Освіта, спрямована на виховання моральних та етичних норм, які засуджують корупцію, є важливим інструментом в антикорупційній політиці. Вивчення антикорупційної поведінки на ранніх етапах соціалізації – в школах і університетах – може суттєво знизити схильність молодих людей до корупції в майбутньому [32].

Наприклад, у Сінгапурі, де боротьба з корупцією є одним з основних пріоритетів державної політики, антикорупційна освіта починається зі шкільного віку. Школярі вивчають етичні норми та правила поведінки, що сприяє формуванню негативного ставлення до корупції з раннього віку. Досвід цієї країни показує, що соціалізація через освіту може бути ефективним способом зниження рівня корупції [33].

Соціально-психологічний підхід також передбачає активну участь громадськості в антикорупційних заходах. Суспільний контроль за діяльністю державних службовців та відкритість державних процесів є важливими механізмами для попередження корупції. Створення умов для активного залучення громадян у процеси прийняття рішень, контролю за витратами

бюджетних коштів та моніторингу діяльності органів влади формує прозоре середовище, де корупція стає менш імовірною [34].

Дослідження показують, що рівень корупції є нижчим у тих країнах, де громадяни активно беруть участь у політичному житті, відстоюють свої права і контролюють дії влади. Громадські організації, медіа та активісти можуть суттєво вплинути на зменшення корупційних проявів, виявляючи випадки зловживань та сприяючи притягненню винних до відповідальності [35].

Соціально-психологічний підхід також передбачає зміну корпоративної культури в державних установах. Створення середовища, де чесність, прозорість і підзвітність є основними цінностями, може значно знизити ризики корупції. У державних установах має панувати атмосфера, де службовці почуваються відповідальними перед суспільством і державою, а порушення етичних норм зустрічається осудом з боку колег [36].

Соціально-психологічний підхід до запобігання корупції акцентує увагу на ролі моральних, етичних та психологічних аспектів у боротьбі з корупцією. Формування антикорупційних установок через освіту, зменшення соціальної підтримки корупційних практик, розвиток громадського контролю та зміна корпоративної культури є важливими елементами цього підходу. Зменшення корупційної поведінки вимагає не лише нормативно-правових заходів, але й зміни ментальності та поведінки як службовців, так і суспільства в цілому.

Економічний підхід до запобігання корупції базується на створенні таких економічних умов, за яких корупційні практики стають не вигідними. Це може включати підвищення заробітної плати державним службовцям, зменшення рівня бюрократизації процесів прийняття рішень, а також запровадження електронних систем управління, що знижують можливості для корупції. Наприклад, електронні платформи для державних закупівель, такі як ProZorro, значно знижують ризик корупційних угод за рахунок підвищення прозорості процесу [37].

Економічний підхід до запобігання корупції базується на вивченні того, як економічні фактори, інституції та ринкові механізми впливають на

виникнення корупції. Основна мета цього підходу – знизити економічні стимули до корупції шляхом оптимізації економічної політики, створення конкурентних ринків і мінімізації можливостей для зловживання державними ресурсами. Економічний підхід передбачає також підвищення вартості корупційної діяльності для службовців через підсилення контролю та покарань.

Корупція часто виникає через економічні стимули, які створюються неефективним розподілом ресурсів і надмірним регулюванням ринків. За умов надмірної концентрації державної влади та неефективного розподілу державних ресурсів, чиновники можуть використовувати своє становище для отримання незаконних вигод. Економічний підхід передбачає скорочення таких можливостей шляхом створення умов для конкуренції та прозорого управління державними ресурсами [38].

Також, корупція може виникати у сферах з високими бар'єрами для входу, де отримання дозволів, ліцензій або доступу до ринків є складним і дорогим процесом. Економічна теорія свідчить, що усунення цих бар'єрів і спрощення процедур може суттєво зменшити можливості для корупційних дій [39].

Однією з основних концепцій в економічному підході до корупції є модель «агента і принципала», яка пояснює, чому державні службовці (агенти) іноді діють у власних інтересах, а не в інтересах держави чи громадян (принципала). Чиновник, отримуючи доступ до державних ресурсів, може використовувати їх для власного збагачення, якщо контроль за його діями слабкий або відсутній.

Для запобігання такій поведінці економічний підхід пропонує впровадження механізмів підвищення підзвітності та ефективних санкцій, які б збільшували ризики для службовця при здійсненні корупційних дій. Наприклад, підвищення зарплат службовців та введення жорстких штрафів за порушення може зробити корупцію менш привабливою через зростання особистих втрат [40].

Одним з ключових напрямів економічного підходу є зменшення ролі держави в економіці через приватизацію та лібералізацію ринків. Ідея полягає в тому, що чим менше держава контролює економічні ресурси, тим менше можливостей у службовців для зловживань. Приватизація знижує ризики корупції в державному секторі, тоді як лібералізація стимулює конкуренцію та робить ринки більш прозорими і менш схильними до корупції [41].

Наприклад, успішний досвід реформ у сфері приватизації в деяких європейських країнах продемонстрував значне зниження корупційних проявів в економіці після передачі частини державних підприємств у приватну власність. Однак важливо зазначити, що приватизація має відбуватися прозоро та за справедливими умовами, щоб уникнути створення нових форм корупції [42].

Один з ключових елементів економічного підходу до боротьби з корупцією – це ефективне управління державними фінансами. Запровадження прозорих бюджетних процесів, посилення контролю за державними витратами та аудит фінансових операцій дозволяють знизити корупційні ризики. Особливо це стосується сфер, де є значні фінансові потоки, такі як закупівлі, державні тендери та контракти.

Одним з ефективних інструментів є впровадження системи електронних тендерів, яка значно знижує можливість маніпуляцій і зловживань при розподілі державних замовлень. В Україні система ProZorro стала яскравим прикладом того, як електронізація процесів дозволяє підвищити прозорість і знизити рівень корупції в державних закупівлях [43].

Економічний підхід до боротьби з корупцією також передбачає проведення системних антикорупційних реформ у сферах, де можливі великі фінансові зловживання. Це стосується таких сфер, як енергетика, будівництво, інфраструктурні проекти, а також банківська система. Успішні реформи в цих галузях допомагають мінімізувати корупційні ризики, створюючи чіткі правила гри і прозорі механізми контролю.

У багатьох країнах, що розвиваються, корупція в економіці є результатом складних регуляторних механізмів, які обмежують конкуренцію і сприяють

монополізації ринків. Тому спрощення регуляцій, зниження податкового навантаження та забезпечення рівного доступу до ринків є ефективними засобами у боротьбі з корупцією [44].

Економічний підхід до запобігання корупції базується на усуненні економічних стимулів до корупційної діяльності та створенні прозорих і конкурентних ринків. Скорочення ролі держави в економіці, впровадження прозорих тендерних процедур і ефективного управління державними фінансами є важливими елементами цього підходу. Важливо також враховувати економічні моделі, які дозволяють ефективно запобігати корупції через підвищення вартості корупційної діяльності для службовців і зміцнення підзвітності державних органів.

Кожен із зазначених підходів має свої переваги та недоліки, проте їх поєднання дозволяє створити комплексну систему запобігання корупції. Важливо, щоб ці підходи працювали в синергії, забезпечуючи як ефективне законодавче регулювання, так і зміни в культурі та психології суспільства.

1.3. Проблеми подолання корупції в системі державної служби України

Корупція в системі державної служби є однією з найболючіших проблем для України, яка ускладнює ефективне функціонування органів державної влади, впливає на економічний розвиток та соціальну стабільність. В умовах глобалізаційних процесів і євроінтеграційних зусиль Україні важливо не лише знижувати рівень корупції, а й впроваджувати ефективні механізми запобігання корупційним правопорушенням серед державних службовців. Однак існує низка серйозних проблем, які перешкоджають успішному подоланню корупції в цій сфері.

Однією з основних проблем є недостатня прозорість та підзвітність державних органів. Відсутність належного контролю за використанням державних ресурсів, відсутність ефективних механізмів громадського контролю

та моніторингу сприяють зловживанням серед представників влади. Важливою частиною цього є слабкість інститутів, які повинні займатися боротьбою з корупцією, зокрема антикорупційних органів, які ще не здобули повної незалежності та ефективності у виконанні своїх функцій [45].

Додатковим чинником, що ускладнює боротьбу з корупцією в державному секторі, є відсутність належної кадрової політики, що забезпечує професіоналізм і моральну відповідальність держслужбовців. Велика частина чиновників в Україні досі залишається об'єктами політичних маніпуляцій, а система призначень на посади часто базується на лояльності до політичних еліт, а не на компетенції та доброчесності [46]. Це значно знижує ефективність органів державної влади та робить їх уразливими до корупційних ризиків.

До того ж, одним із серйозних викликів є високий рівень соціальної терпимості до корупції, зокрема серед державних службовців. Порушення законів та етичних норм часто сприймається як звична практика. Для зміни цієї ситуації необхідно працювати не тільки над вдосконаленням законодавства, а й над формуванням антикорупційної культури серед громадян і працівників державного апарату, що є надзвичайно важливим у сучасних умовах [47].

Корупція в системі державної служби залишається серйозною перепорою для розвитку України, зокрема в умовах повномасштабної війни. У такий час боротьба з корупцією стає ще більш важливою, оскільки будь-які зловживання можуть серйозно вплинути на ефективність використання ресурсів, необхідних для захисту країни та її відновлення. Проте ситуація в умовах війни має свої особливості, які ускладнюють подолання корупційних проявів.

Однією з ключових проблем є висока потреба у фінансових ресурсах для підтримки обороноздатності та відновлення країни після бойових дій. Значна частина державного бюджету спрямовується на військові потреби, гуманітарну допомогу та відбудову інфраструктури. Водночас цей великий фінансовий потік створює можливості для корупційних проявів, оскільки процеси державних закупівель, гуманітарної допомоги та розподілу фінансів часто відбуваються в умовах високої напруги та недостатнього контролю [48]. У

результаті цього корупційні ризики зростають, а боротьба з ними ускладнюється через швидку зміну обставин та відсутність достатньо ефективних інструментів моніторингу.

Проблеми, пов'язані з управлінням державними закупівлями в умовах війни, також є серйозним викликом. Часто у зв'язку з вимогами швидкої мобілізації ресурсів виникають ситуації, коли на конкурентні тендери виділяються великі суми, але без належного контролю та аудитів. Це відкриває шлях до маніпулювання тендерами, що може призводити до завищення вартості контрактів, фальсифікацій та інші зловживання. В умовах війни багато важливих для оборони держави закупівель здійснюються на термінових підставах, що робить їх менш прозорими та доступними для громадського контролю [49].

Не менш важливою є проблема кадрової політики в період війни. Наявність кадрових ресурсів для державного управління стає критично важливою, а пошук кваліфікованих кадрів може ускладнюватися через мобілізацію, виїзд спеціалістів за кордон або недостатню кількість кандидатів на державні посади через загальні складнощі на ринку праці. Тому великі шанси для корупції відкриваються через лояльність до політичних еліт, а не за рахунок високих професійних якостей та антикорупційних стандартів [50].

Ще одним серйозним чинником, що впливає на боротьбу з корупцією в період війни, є високий рівень соціальної терпимості до корупційних практик. У таких умовах, коли країна перебуває в стані війни, громадяни можуть ставитися до корупції більш толерантно, якщо це пов'язано з підтримкою «своїх». Це негативно впливає на боротьбу з корупцією, адже відсутність належного громадського контролю та підтримки антикорупційних ініціатив стає ще однією перепорою для змін на державній службі [51].

Крім того, в умовах війни контроль за фінансовими та матеріальними потоками держави стикається з новими проблемами: низька мобільність контролюючих органів, обмежені ресурси для проведення перевірок, а також слабка координація між державними органами та антикорупційними

інституціями. Погіршення ситуації на лінії фронту зменшує можливості для ефективного здійснення перевірок, аудиту та розслідувань, що сприяє корупційним правопорушенням [52].

Водночас країна активно співпрацює з міжнародними організаціями для отримання допомоги у створенні більш ефективних антикорупційних механізмів. Міжнародні стандарти, інструменти прозорості та електронних закупівель можуть значною мірою знизити рівень корупційних ризиків, що виникають в умовах війни, та допомогти Україні в боротьбі з корупцією навіть у ці складні часи [53].

Таким чином, попри високі ризики, зумовлені умовами війни, Україна повинна продовжувати працювати над створенням ефективної системи управління, здатної забезпечити належний контроль за використанням бюджетних коштів і ресурсів. Для цього необхідно впроваджувати електронні платформи, зміцнювати інститути громадського контролю та відновлювати довіру до антикорупційних органів.

Корупційні ризики зростають також у процесах публічних закупівель, коли під час військових закупівель та гуманітарної допомоги виникають численні можливості для маніпуляцій і зловживань. Враховуючи масштаби та специфіку цих закупівель, важливо впроваджувати сучасні інструменти для забезпечення прозорості, такі як електронні системи закупівель, які довели свою ефективність у боротьбі з корупцією в інших країнах [54]. Однак навіть ці системи в Україні досі мають вразливі місця, які можуть бути використані для зловживань.

Не менш важливою проблемою є низька ефективність кримінального переслідування корупціонерів, що сприяє безкарності порушників і послаблює загальний антикорупційний потенціал держави. Найвні проблеми у роботі правоохоронних органів, зокрема з недостатньою незалежністю та впливом політичних факторів на їх діяльність, значною мірою ускладнюють боротьбу з корупцією [55].

Таким чином, подолання корупції в системі державної служби України потребує комплексного підходу, який включатиме удосконалення законодавства, посилення громадського контролю, професіоналізацію державних службовців і створення ефективної системи боротьби з корупцією, що здатна реагувати на нові виклики, зокрема у період війни. Війна створює особливі умови, у яких функціонування державних органів стає надзвичайно складним, а боротьба з корупцією – ще більш актуальною. Проблеми корупції на державній службі потребують комплексного підходу, який включатиме як внутрішні реформи, так і зовнішню підтримку з боку міжнародних партнерів.

Отже, подолання корупції в системі державної служби України потребує комплексного підходу, який включає удосконалення законодавства, посилення громадського контролю, професіоналізацію державних службовців і створення ефективної системи боротьби з корупцією. У період війни ця задача стає ще складнішою, оскільки корупційні ризики значно зростають через великі фінансові потоки та термінові закупівлі, що ускладнюють контроль. Однак, попри складнощі, важливими є також міжнародні ініціативи та співпраця з міжнародними організаціями, які можуть допомогти в адаптації найкращих практик боротьби з корупцією в Україні. Поступова інтеграція міжнародних стандартів, посилення внутрішніх механізмів моніторингу та контроль за використанням ресурсів допоможуть Україні у боротьбі з корупцією навіть у найскладніші часи війни.

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

2.1. Нормативно-правові засади запобігання корупції в системі державної служби України

У боротьбі з корупцією важливу роль відіграють нормативно-правові акти. В Україні було ухвалено ряд законодавчих актів, які визначають правові основи для запобігання, виявлення та протидії корупції. Аналіз цих актів дозволяє виявити їхній вплив на корупційні практики та визначити існуючі прогалини в законодавстві.

Конституція України, ухвалена 28 червня 1996 р., закладає основи правової системи держави. Стаття 5 Конституції проголошує, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Ця норма покладає на державні органи відповідальність за забезпечення прав і свобод громадян, включаючи право на боротьбу з корупцією. Важливими є також статті 7 і 8, які визначають принципи державної політики в сфері запобігання корупції та правової охорони [56].

Закон України «Про запобігання корупції», ухвалений 14 жовтня 2014 р., став важливим кроком у боротьбі з корупцією в Україні. Він встановлює правові, організаційні та соціальні основи запобігання і протидії корупції. Закон визначає основні терміни, такі як «корупція», «конфлікт інтересів», «публічний службовець» тощо. Окрім того, документ містить положення щодо розкриття інформації про доходи та витрати державних службовців, що сприяє прозорості у їхній діяльності [57].

Закон також передбачає створення Національного агентства з питань запобігання корупції, яке має здійснювати контроль за дотриманням антикорупційного законодавства, проводити моніторинг декларацій чиновників

та впроваджувати механізми запобігання корупції в державному апараті. Однак, як показує практика, реалізація цього Закону стикається з численними проблемами, зокрема з недостатньою фінансовою та кадровою забезпеченістю НАПК, що обмежує його ефективність [58].

Кримінальний кодекс України (ККУ), ухвалений 5 квітня 2001 р., є основним нормативно-правовим актом, який регулює кримінальні правопорушення в Україні, зокрема, і корупційні. Поряд з іншими законодавчими актами, ККУ визначає відповідальність за корупційні злочини, що має велике значення для боротьби з цими явищами в державному управлінні.

У КК України визначено кілька статей, які стосуються корупційних злочинів, зокрема:

– стаття 368 «Хабарництво» – передбачає відповідальність за одержання або вимагання неправомірної вигоди службовою особою. Карасться позбавленням волі на строк від 4 до 8 років з конфіскацією майна, що значно підвищує рівень відповідальності за такі злочини;

– стаття 369 «Пропозиція та надання хабара» – передбачає відповідальність за пропозицію або надання хабара посадовій особі, що також може призвести до позбавлення волі на строк від 4 до 8 років з конфіскацією майна. Ця стаття важлива, оскільки вона не лише карає одержувачів хабарів, але й тих, хто їх пропонує.

– стаття 370 «Провокація хабара» – охоплює випадки, коли особа вчиняє дії, які спонукають іншого до надання хабара, і несе відповідальність у разі, якщо ці дії завдають шкоди державі.

Попри наявність кримінальних норм, що регулюють корупційні злочини, практика їх застосування часто викликає критичні зауваження. Основними проблемами є такі.

Низька кількість розслідувань і судових справ. Хоча Кримінальний кодекс містить чіткі норми, реальні випадки розслідування корупційних

злочинів залишаються рідкісними. Багато справ або не доходять до суду, або ж закриваються через брак доказів.

Вплив корупції на правоохоронні органи. В Україні поширене явище корупції серед правоохоронців, що ускладнює розслідування та притягнення винних до відповідальності. Це підриває довіру суспільства до системи правосуддя.

Недостатня ефективність покарань. Навіть у випадках, коли корупційні злочини були доведені, покарання часто виявляються недостатніми. Це створює враження безкарності та зменшує мотивацію для державних службовців уникати корупційних дій.

Кримінальний кодекс України також узгоджується з міжнародними стандартами, такими як Конвенція ООН проти корупції. Вимоги цієї Конвенції зобов'язують держави-учасники вжити заходів для криміналізації корупційних дій, що було враховано при формуванні українського законодавства.

Проте реалізація міжнародних стандартів на національному рівні залишається проблематичною через існуючі структурні та системні вади. Українське суспільство потребує більшої прозорості та ефективності у правозастосуванні, щоб забезпечити реальний вплив норм Кримінального кодексу на запобігання корупції [59].

Кримінальний кодекс України є важливим інструментом у боротьбі з корупцією, оскільки він визначає кримінальну відповідальність за корупційні злочини. Однак, незважаючи на наявність чітких норм, їх реалізація залишається проблемною. Важливо покращити ефективність правозастосування, забезпечити незалежність правоохоронних органів і підвищити суспільну довіру до системи правосуддя, що є критично важливими кроками у боротьбі з корупцією в Україні.

Багато випадків корупції залишаються нерозкритими через відсутність належного контролю з боку правоохоронних органів та недостатню мотивацію для їх розслідування. Це підриває довіру суспільства до державних інституцій і обмежує ефективність антикорупційних заходів.

Закон України «Про доступ до публічної інформації», ухвалений 13 січня 2011 р., також має важливе значення для запобігання корупції. Він забезпечує право громадян на отримання інформації про діяльність державних органів, що є критично важливим для забезпечення прозорості та підзвітності. Закон передбачає, що інформація повинна бути доступною для всіх, а також встановлює порядок, за яким громадяни можуть отримувати цю інформацію [60].

Проте, на практиці реалізація цього Закону часто стикається з проблемами. Багато державних установ не виконують вимоги щодо оприлюднення інформації, що призводить до обмеженого доступу до важливих даних про витрати бюджету, ухвалені рішення та інші аспекти державної діяльності. Це підриває довіру суспільства до влади і ускладнює громадський контроль за корупційними проявами [61].

Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» прийнятий 20 червня 2022 р. та має важливе значення для формування системи боротьби з корупцією в Україні в умовах сучасних викликів, зокрема війни та економічної кризи. Цей Закон визначає основні напрямки діяльності держави щодо запобігання та боротьби з корупцією на найближчі п'ять років, а також встановлює принципи і механізми взаємодії органів влади, громадянського суспільства та міжнародних партнерів у протидії корупційним проявам.

Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» є важливим кроком у боротьбі з корупцією та створенні сталих інститутів, які забезпечать прозорість і підзвітність органів державної влади. У контексті війни, цей закон надає можливість державним органам ефективно протидіяти корупційним проявам, зокрема у таких сферах, як оборонні закупівлі та відновлення інфраструктури. Наявність чіткої стратегії та конкретних механізмів реалізації дозволяє значно знизити ризики корупції в критичні для країни часи.

Крім національного законодавства, Україна також є учасником численних міжнародних угод, які сприяють боротьбі з корупцією. Це включає Конвенцію ООН проти корупції, підписану в 2003 р., та її положення, що зобов'язують країни-учасники вживати заходів для запобігання корупції, забезпечення прозорості в управлінні та належного контролю за фінансовими потоками [62].

Зобов'язання, закріплені в міжнародних угодах, покладають на державу обов'язок створювати та реалізовувати національні стратегії та програми, спрямовані на боротьбу з корупцією. Однак, часто їх реалізація в Україні стикається з бюрократичними перешкодами та нестачею ресурсів, що обмежує ефективність антикорупційних заходів [63].

Загалом, аналіз законодавчих актів, що регулюють питання корупції в Україні, демонструє, що хоча законодавча база була створена, її реалізація залишається невпевненою. Проблеми з виконанням норм, недостатня прозорість у діяльності державних органів, а також слабкість механізмів контролю створюють умови для продовження корупційних практик. Для зміцнення правового поля і забезпечення ефективної боротьби з корупцією необхідно провести комплексні реформи, що включатимуть вдосконалення законодавства, підвищення рівня прозорості в управлінні та зміцнення незалежності антикорупційних органів.

2.2. Організаційно-управлінські засади запобігання корупції

Організаційно-управлінські засади запобігання корупції в системі державної служби України включають в себе ряд важливих інструментів та механізмів, які повинні забезпечити ефективне функціонування державних органів, запобігання корупційним ризикам та посилення контролю за діяльністю публічних посадовців.

Одним із важливих аспектів організаційно-управлінської системи запобігання корупції є чітке визначення повноважень органів, які здійснюють контроль за виконанням антикорупційного законодавства. В Україні діє

система органів, відповідальних за протидію корупції, серед яких найважливішими є:

– Національне агентство з питань запобігання корупції – центральний орган виконавчої влади, що координує реалізацію антикорупційної політики в Україні, забезпечує контроль за дотриманням антикорупційного законодавства, зокрема, за декларацією майна і доходів посадовців, а також проводить перевірки на наявність конфлікту інтересів. Основними завданнями НАЗК є виявлення корупційних ризиків у діяльності державних службовців та надання рекомендацій щодо їх усунення [64];

– Національне антикорупційне бюро України, яке здійснює розслідування корупційних правопорушень серед високопосадовців, інших осіб, які займають відповідальні посади в органах державної влади. НАБУ має право здійснювати оперативно-розшукову діяльність і організувати судові розслідування щодо злочинів, пов'язаних із корупцією [65];

– Спеціалізована антикорупційна прокуратура здійснює нагляд за розслідуванням корупційних злочинів та притягненням до кримінальної відповідальності посадовців, які вчинили корупційні правопорушення. Основною метою САП є забезпечення ефективності розслідувань та судового переслідування корупційних злочинів [66];

– роль судової влади є однією з ключових ланок в системі боротьби з корупцією. В Україні створені спеціалізовані суди для розгляду корупційних справ, що дозволяє забезпечити більш ефективне судове розслідування і уникнути маніпуляцій або затягування процесу. Судді, які розглядають корупційні справи, проходять спеціальну підготовку для кращого розуміння правових норм, пов'язаних з антикорупційними справами;

– громадські організації та медіа відіграють важливу роль в інституційній структурі запобігання корупції. Вони займаються моніторингом діяльності державних органів, виявленням фактів корупції, а також можуть сприяти притягненню до відповідальності посадовців через публічний контроль та організацію публічних розслідувань. Наприклад, організації, як Transparency

International Україна, активно займаються розробкою антикорупційних стратегій, надають громадськості доступ до результатів досліджень та забезпечують тиск на органи влади для вдосконалення законодавства в цій сфері.

Важливу роль у запобіганні корупції відіграють механізми внутрішнього контролю та аудиту. Створення ефективної системи внутрішнього контролю на всіх рівнях державної служби дозволяє своєчасно виявляти корупційні ризики і усувати їх ще на етапі планування чи прийняття рішень. В Україні активно впроваджуються програми внутрішнього аудиту та перевірки, що дозволяє забезпечити належний рівень прозорості і підзвітності у державних органах [67].

Внутрішній контроль та аудит є важливими складовими частинами системи запобігання корупції в державній службі. Вони покликані забезпечити підзвітність, прозорість і ефективність діяльності державних органів, а також мінімізувати можливості для корупційних зловживань. Ці механізми передбачають комплекс заходів для перевірки відповідності внутрішніх процедур, політик і законів вимогам антикорупційного законодавства.

Внутрішній контроль у державних органах передбачає систему процедур, які дозволяють наглядати за дотриманням законів, стандартів, етики та внутрішніх правил у діяльності державних службовців. Важливою частиною такої системи є встановлення чітких вимог до управління державними ресурсами, проведення закупівель, виконання контрактів, а також розподілу бюджетних коштів.

В Україні було створено інститут внутрішнього аудиту, який відповідає за перевірку та оцінку ефективності фінансово-господарської діяльності державних установ, а також за контроль дотримання антикорупційних норм у державних органах. Внутрішні аудити проводяться як планово, так і на вимогу зовнішніх органів чи громадських організацій, що дозволяє виявляти можливі корупційні схеми ще на ранніх етапах їх виникнення [68].

В Україні діє система органів державного фінансового контролю, зокрема, Державна аудиторська служба. Цей орган відповідає за перевірку використання бюджетних коштів, фінансові операції в державних установах і відповідність витрат встановленим нормам та цілям. Завдяки аудиторам, які проводяться на постійній основі, вдається виявляти випадки неефективного використання державних ресурсів і потенційні корупційні ризики, які можуть виникати через несанкціоновані витрати або неповне використання виділених коштів [69].

Державні аудитори також аналізують процедури закупівель і контрактів, що дозволяє виявляти порушення, зокрема щодо маніпуляцій під час тендерних процедур. За результатами аудиту складаються звіти, які направляються до органів влади, і на підставі яких можуть бути ініційовані зміни в політиках або внесені зміни до нормативно-правових актів.

Одним із специфічних напрямків внутрішнього контролю є антикорупційний аудит, який зосереджується на виявленні корупційних ризиків і порушень в діяльності органів державної влади. Такі аудити можуть проводити як державні органи, так і незалежні організації. Важливим елементом антикорупційного аудиту є перевірка наявності конфлікту інтересів серед посадовців, а також моніторинг за наданням пільг, держзамовлень і контрактів, щоб забезпечити прозорість та відкритість цих процесів.

Аудитори також досліджують етичні стандарти в державних установах, наявність прозорих процедур прийняття рішень та механізми звітування перед громадськістю. Тільки через забезпечення таких прозорих практик можна мінімізувати корупційні ризики в органах державного управління.

Громадські організації і незалежні медіа відіграють важливу роль у підтримці механізмів внутрішнього контролю і аудиту. Вони активно займаються моніторингом діяльності органів державної влади та публікують результати своїх досліджень і аудитів. В Україні функціонують такі організації, як Transparency International Україна, що активно займається наглядом за

виконанням антикорупційних норм і розробкою рекомендацій для вдосконалення державного контролю [70].

Залучення громадських організацій до процесу моніторингу діяльності органів державної влади дозволяє забезпечити незалежність аудитів і розширити можливості для виявлення прихованих корупційних схем, що можуть бути невидимими для державних органів, зокрема на регіональному рівні.

Прозорість є ключовим елементом у процесі запобігання корупції. Усі результати внутрішніх перевірок і аудитів повинні бути доступні громадськості, що дозволяє створити систему зворотного зв'язку, в рамках якої громадяни можуть сприяти виявленню зловживань. В Україні активно використовуються онлайн-платформи, де публікуються результати перевірок і звіти про фінансові та адміністративні порушення.

Наприклад, система ProZorro забезпечує відкритість у процесах державних закупівель і дозволяє громадянам і журналістам відслідковувати всі етапи проведення тендерів, виявляти можливі маніпуляції та зловживання. Це є одним з найбільш ефективних способів запобігання корупції на етапі закупівель.

Внутрішній контроль і аудит є важливими інструментами для забезпечення підзвітності, прозорості та ефективності діяльності державних органів. Вони дозволяють своєчасно виявляти корупційні ризики, а також здійснювати моніторинг за виконанням антикорупційного законодавства. Завдяки активному включенню громадськості та незалежних організацій у цей процес, система внутрішнього контролю набуває більшої ефективності, що сприяє зниженню рівня корупції на всіх рівнях державної служби.

Одним з головних організаційно-управлінських інструментів для боротьби з корупцією є забезпечення прозорості в державних процесах. В Україні створено ряд електронних платформ, що дають змогу громадськості активно брати участь у процесах моніторингу та перевірки діяльності органів державної влади. Зокрема, система ProZorro, яка запроваджена для державних

закупівель, дозволяє зробити процедури закупівель максимально відкритими та конкурентними, що значно знижує можливості для корупційних проявів [71].

Додатково, Єдиний реєстр декларацій є ще одним важливим інструментом, який забезпечує прозорість майнових декларацій державних службовців і дозволяє громадянам здійснювати моніторинг та контролювати декларації публічних посадовців, що зменшує ризик корупційних зловживань [72].

Запобігання корупції також можливе за умови ефективної співпраці між органами державної влади та громадським сектором. Громадські організації, незалежні медіа та активісти можуть виконувати важливу роль у виявленні корупційних практик та порушень. Залучення громадськості до моніторингу діяльності державних органів підвищує прозорість і підзвітність, що знижує рівень корупції [73].

Ще одним важливим інструментом організаційно-управлінського запобігання корупції є проведення навчань для державних службовців, які дозволяють підвищити їх професійну компетенцію, знання норм етики та антикорупційного законодавства. В Україні проводяться регулярні курси і тренінги для державних службовців, зокрема для новопризначених, що включають навчання з етики, протидії корупції та управлінських аспектів в сфері державного управління [74].

Організаційно-управлінські засади запобігання корупції в Україні включають в себе чітку інституційну структуру, ефективні механізми внутрішнього контролю, прозорість у діяльності державних органів та активну участь громадськості у боротьбі з корупцією.

Запобігання корупції в Україні потребує не лише зміцнення законодавчої бази, але й удосконалення організаційно-управлінських засад, які забезпечують ефективне функціонування антикорупційної системи. Для досягнення цього необхідна чітка інституційна структура, створення ефективних механізмів внутрішнього контролю, забезпечення прозорості в діяльності державних органів та активна участь громадськості в боротьбі з корупцією.

2.3. Практичний досвід запобігання корупції в системі державної служби України

Практичний досвід боротьби з корупцією в системі державної служби України є важливою складовою частиною реформ, які спрямовані на підвищення ефективності публічного управління та забезпечення прозорості діяльності державних органів. Хоча Україна за останні роки зробила значний прогрес у створенні антикорупційної інфраструктури, практика показує, що ефективне запобігання корупції потребує системного підходу, який включає нормативно-правові акти, інституційну реорганізацію, а також активну громадську участь.

Інституційні зміни в Україні стали однією з основних складових реформ, спрямованих на боротьбу з корупцією в державному секторі. Після Революції гідності 2014 р. було ухвалено низку важливих рішень, які дозволили створити незалежні органи для протидії корупційним практикам на всіх рівнях управління. Ці зміни стали основою для розвитку ефективної антикорупційної системи в Україні, яка має забезпечити прозорість і підзвітність органів влади.

Одним із перших кроків стало створення Національного агентства з питань запобігання корупції, яке розпочало свою діяльність у 2015 р. Основне завдання НАЗК полягає в забезпеченні прозорості та підзвітності державних службовців, зокрема шляхом перевірки електронних декларацій. Агентство відповідає за контроль за фінансовими статками посадових осіб, що дозволяє виявляти потенційні конфлікти інтересів та розслідувати випадки можливих корупційних правопорушень.

Окрім того, НАЗК здійснює розробку та реалізацію освітніх програм для держслужбовців, підвищуючи їх знання у питаннях антикорупційного законодавства і практик, що, в свою чергу, формує антикорупційну культуру серед державних службовців [75].

У тому ж році було створено Національне антикорупційне бюро України, яке стало ключовим органом у боротьбі з корупцією серед високопосадовців.

НАБУ має право розслідувати корупційні злочини серед високопосадовців і розглядати справи, що стосуються великих фінансових зловживань, зокрема в державних закупівлях і на вищих адміністративних рівнях.

НАБУ працює незалежно від політичних впливів, що дозволяє здійснювати ефективне розслідування без зовнішнього тиску. Спільно з Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою НАБУ проводить розслідування корупційних справ та ініціює судові процеси, що суттєво підвищує ефективність боротьби з корупцією в Україні [76].

Значною ланкою в антикорупційній системі є також Державна аудиторська служба України, яка відіграє важливу роль у контролі за використанням державних коштів. ДАСУ здійснює аудити державних витрат, перевіряючи їх відповідність бюджетним призначенням та законодавчим вимогам.

Діяльність ДАСУ сприяє виявленню фінансових порушень, які можуть бути пов'язані з корупційними схемами, зокрема у сфері публічних закупівель і державного фінансування. Завдяки цьому органу збільшується рівень прозорості в управлінні державними ресурсами, що є важливим елементом боротьби з корупцією [77].

Важливим елементом антикорупційної реформи в Україні є впровадження електронного урядування, яке дозволяє значно знизити рівень корупційних ризиків. Платформи для електронних державних закупівель, такі як ProZorro, забезпечують прозорість процесів тендерів і закупівель, що дозволяє громадськості та бізнесу відслідковувати кожен етап тендерних процедур.

Важливою частиною системи електронного урядування є електронні декларації посадовців, які відкриті для громадського доступу. Це дозволяє громадянам та антикорупційним організаціям здійснювати моніторинг фінансового стану державних службовців і викривати можливі випадки зловживань [78].

Важливим аспектом реформ є співпраця з міжнародними партнерами, зокрема з Європейським Союзом та Transparency International, які надають технічну допомогу в рамках антикорупційних програм. Ця допомога включає в себе як фінансову підтримку, так і консалтинг щодо реформування органів державної влади та розвитку нових технологій для підвищення прозорості.

Міжнародна підтримка є важливою для реалізації комплексних змін в державному секторі, оскільки вона дозволяє застосовувати найкращі практики боротьби з корупцією, перевірені на міжнародному рівні [79].

Одним з основних інструментів у боротьбі з корупцією є законодавчі ініціативи, спрямовані на удосконалення правової системи, посилення контролю за діяльністю державних службовців і забезпечення прозорості державних процесів. В Україні ці ініціативи почали активно впроваджуватися після 2014 р., коли почалась глибока політична і правова реформа, зокрема в контексті протидії корупції. Важливу роль у цьому відіграють нові закони, зміни до існуючих норм, а також зусилля в рамках міжнародних угод і співпраці з міжнародними організаціями.

Однією з основних законодавчих ініціатив став прийнятий у 2014 р. Закон України «Про запобігання корупції», який став основним нормативно-правовим актом у сфері боротьби з корупцією. Цей Закон створив чітку правову базу для діяльності антикорупційних органів, зокрема для Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), і запровадив нові інструменти для виявлення корупційних правопорушень.

Зокрема, Закон передбачає створення електронних декларацій для державних службовців, що дозволяє публічно контролювати їх статки і виявляти можливі випадки незаконного збагачення. Це стало важливим кроком у забезпеченні прозорості діяльності державних органів і підвищенні рівня довіри до влади.

Іншою важливою ініціативою є реформа публічних закупівель, що була здійснена через впровадження системи ProZorro. Ця система дозволила забезпечити повну прозорість у процесах державних закупівель, зменшити

можливості для маніпуляцій з тендерами та уникнути корупційних схем, пов'язаних із закупівлями. У рамках цієї реформи було ухвалено цілу низку законів, спрямованих на удосконалення системи контролю за витратами державних коштів і боротьбу з корупцією у цій сфері.

Зокрема, Закон України «Про публічні закупівлі» створив нормативну базу для функціонування системи ProZorro, що дозволило залучити громадськість до моніторингу тендерів, а також знизити рівень корупційних ризиків, пов'язаних з непрозорими процедурами [80].

Одним з важливих елементів законодавчої боротьби з корупцією стали ініціативи щодо декларування активів і управління конфліктом інтересів. Закони, що регулюють ці питання, зокрема Закон України «Про запобігання корупції», забороняють державним службовцям отримувати подарунки та вигоди від осіб, що мають інтереси в державних справах, і зобов'язують їх декларувати значні активи.

Такі законодавчі ініціативи дозволяють не лише запобігати корупційним правопорушенням, але й створюють культуру публічної відповідальності серед посадовців. Вони також сприяють розбудові більш прозорої та підзвітної системи державного управління, де кожен чиновник зобов'язаний відповідати за свої дії, а також за своє матеріальне становище [81].

У боротьбі з корупцією в Україні важливу роль відіграють громадські організації та медіа, які активно сприяють прозорості, підвищенню правової свідомості громадян і контролю за діяльністю державних інституцій. Ці інститути формують громадську думку, забезпечують критичний моніторинг та впливають на розвиток антикорупційних реформ. Розглянемо основні аспекти їхньої діяльності.

Громадські організації відіграють ключову роль у формуванні антикорупційної культури в суспільстві. Вони активно займаються не лише моніторингом діяльності органів влади, а й просвітницькою роботою, спрямованою на формування нульової толерантності до корупції серед громадян. Такі організації, як Transparency International Ukraine,

Антикорупційна ініціатива громадянського суспільства та Центр протидії корупції, регулярно проводять дослідження, оприлюднюють звіти та здійснюють адвокаційну діяльність, спрямовану на зміни у законодавстві та покращення роботи антикорупційних органів [92].

Зокрема, організації, що займаються питаннями публічних закупівель (наприклад, ProZorro), забезпечують прозорість у державних витратах, створюючи механізми для боротьби з корупційними схемами, які використовуються у сфері тендерів та закупівель. Програма ProZorro, яка була впроваджена завдяки зусиллям громадських організацій та підтримці міжнародних партнерів, продемонструвала свою ефективність у скороченні корупційних ризиків та підвищенні прозорості державних закупівель [93].

Ще одним важливим напрямом діяльності є підвищення обізнаності громадян через освітні ініціативи, публічні лекції, тренінги та розробку матеріалів, що пояснюють, як правильно реагувати на корупційні правопорушення. Громадські організації також активно займаються моніторингом виборчих процесів, що дозволяє виявляти порушення на етапі виборів та виборчих кампаній, зокрема, у сфері фінансування та політичних практик, що сприяють корупції [92].

Медіа займають важливе місце у боротьбі з корупцією, оскільки вони мають змогу донести інформацію до широкої аудиторії та виявляти корупційні схеми, що можуть бути прихованими від громадськості. Журналістські розслідування, що висвітлюють корупційні практики у політичних, економічних та державних сферах, сприяють притягненню до відповідальності корупціонерів, а також створюють атмосферу суспільного контролю за діями державних установ.

В Україні журналістські розслідування, зокрема, в межах проектів «Слідство.Інфо», «Bihus.info» та інших незалежних медіа, регулярно висвітлюють питання корупції в органах влади та правоохоронних органах, що дозволяє не лише виявляти конкретні факти корупції, але й підвищувати рівень довіри до незалежних медіа як засобу контролю за владами [99]. Розслідування

таких медіа часто призводять до відкриття кримінальних справ та відставок посадовців, що ще раз підтверджує важливість журналістської діяльності у цій сфері.

Особливо важливим є також розвиток антикорупційних медіаплатформ, які створюють майданчики для взаємодії громадян з журналістами та аналітиками. Ці платформи забезпечують обмін інформацією про випадки корупції, організують кампанії зі збору підписів та ініціюють правові процедури проти порушників закону. Вони активно працюють з громадськими організаціями, які надають правову та консультативну допомогу жертвам корупції та зловживань [94].

Найбільш ефективною є співпраця між громадськими організаціями та медіа. Спільно вони можуть створювати антикорупційні кампанії, розробляти дослідження та звіти, що базуються на реальних даних, і використовувати інформаційні канали для поширення цих результатів серед широкої аудиторії. Такий підхід дозволяє не лише інформувати громадян про проблеми, але й створює критичну масу підтримки для проведення реформ у боротьбі з корупцією.

Наприклад, у 2020 р. завдяки спільним зусиллям громадських організацій та медіа було реалізовано кампанію «Не будь байдужим, не давай хабара», яка закликала громадян не брати участь у корупційних схемах та повідомляти про такі випадки в антикорупційні органи. Медіа активно висвітлювали діяльність цієї кампанії, що сприяло її популяризації та впливу на зміну поведінки громадян у контексті антикорупційної політики [95].

Незважаючи на успіхи, є певні виклики, з якими стикаються громадські організації та медіа в Україні. Одним із основних є погрози безпеці журналістів, що займаються розслідуваннями, а також тиск з боку політичних і бізнесових груп, які прагнуть зупинити розслідування корупційних схем. Крім того, незважаючи на високий рівень активності громадських організацій, у деяких випадках вони стикаються з обмеженим доступом до важливої інформації, а також з відсутністю належної підтримки з боку держави [99].

Проте перспективи для подальшої боротьби з корупцією є, і велику роль у цьому можуть відігравати цифрові платформи, більш активний громадський контроль за публічними ресурсами, а також підвищення рівня медіаосвіти серед населення. Ці інструменти дозволяють громадянському суспільству отримати більше можливостей для моніторингу діяльності органів державної влади.

Боротьба з корупцією в Україні є надзвичайно важливим і складним завданням, яке вимагає комплексного підходу та координації між усіма гілками влади, громадським суспільством і міжнародними партнерами. Проблеми, з якими стикається українське суспільство в цій сфері, є багатогранними, але разом з тим існують певні перспективи для подолання корупційних практик. Розглянемо основні проблеми, що перешкоджають ефективній боротьбі з корупцією, та можливості для покращення ситуації.

Одна з головних проблем, яка стоїть на шляху до ефективної боротьби з корупцією в Україні, полягає в недостатній політичній волі з боку високопосадовців. Попри існування антикорупційних органів, таких як НАБУ та САП, не завжди політики підтримують їхню роботу. Відсутність політичної підтримки або навіть тиск з боку олігархічних структур і державних інститутів часто ускладнюють розслідування і покарання корупціонерів [101].

Олігархи в Україні мають значний вплив на економіку та політику, і це створює додаткові труднощі в боротьбі з корупцією. Олігархи часто здійснюють контролюючий вплив на ключові сфери економіки, і їхній доступ до політичних еліт дозволяє їм уникати покарання за корупційні правопорушення. Це підриває довіру до інститутів влади та ускладнює реалізацію реформ [102].

Судова система України також є одним з основних бар'єрів у боротьбі з корупцією. Недостатня незалежність суддів, корупція в самій судовій системі та відсутність належної відповідальності для правопорушників призводять до того, що багато справ про корупцію не доходять до суду, а у тих випадках, коли вони потрапляють, вироки часто є м'якими або несправедливими. Це підриває довіру громадян до правосуддя та антикорупційних інститутів [103].

Високий рівень бюрократії та складність адміністративних процедур створюють можливості для корупційних практик у державному секторі. Проблеми, пов'язані з адмініструванням податків, видачею ліцензій та дозволів, а також з іншими адміністративними послугами, можуть стати причиною для зловживань і вимагання хабарів від громадян та бізнесу [104].

Важливим аспектом боротьби з корупцією є обізнаність громадян. Багато людей не знають, як діяти в ситуаціях, коли стикаються з корупцією, і часто не мають достатньо знань для того, щоб захистити свої права або повідомити про корупційні правопорушення. Крім того, існує проблема пасивності частини населення, яке не готове активно боротися з корупцією через страх перед репресіями чи недовіру до правоохоронних органів [105].

Одна з головних перспектив у боротьбі з корупцією – це подальше зміцнення існуючих антикорупційних інститутів. Створення більш ефективної, незалежної та прозорої антикорупційної системи дозволить забезпечити притягнення до відповідальності корупціонерів на всіх рівнях влади. Важливим кроком у цьому напрямку є забезпечення кадрової незалежності антикорупційних органів і боротьба з політичним впливом на них.

Судова реформа є одним з найбільш важливих завдань у боротьбі з корупцією. Зміцнення незалежності суддів, покращення їхньої кваліфікації, а також введення ефективного контролю за діяльністю судів дозволить суттєво покращити ситуацію з правосуддям. Крім того, запровадження електронного судочинства може мінімізувати можливості для корупційних проявів у судовій сфері.

Використання сучасних технологій і цифрових платформ є важливим етапом у боротьбі з корупцією. Інструменти, такі як електронні закупівлі, електронне декларування майна посадовців, а також онлайн-реєстрація бізнесу, зменшують можливості для корупційних практик. Це дозволяє забезпечити більшу прозорість у взаємодії між державними органами і громадянами, а також забезпечити моніторинг і контроль за діяльністю посадових осіб.

Одним з важливих аспектів у боротьбі з корупцією є підвищення рівня правової свідомості серед громадян. Програми, які навчають людей правам і обов'язкам, а також пояснюють, як протистояти корупції, можуть зробити боротьбу з корупцією ефективнішою. Активне громадянське суспільство, здатне діяти як спостерігач і контролер, є важливою ланкою в антикорупційній системі. Створення платформ для анонімного повідомлення про корупційні правопорушення та підтримка громадських ініціатив також відіграють ключову роль у боротьбі з корупцією.

Міжнародна співпраця є ще однією перспективою для ефективної боротьби з корупцією. Допомога від міжнародних організацій, таких як ООН, ЄС, Світовий банк, а також двосторонні ініціативи з іншими державами, можуть сприяти покращенню стандартів у боротьбі з корупцією, наданню технічної та фінансової підтримки для реформ, а також забезпеченню міжнародного моніторингу.

Корупція залишається однією з основних проблем для України, однак завдяки зусиллям уряду, громадських організацій та міжнародної спільноти спостерігається поступовий прогрес. Для досягнення значних результатів у боротьбі з корупцією необхідно подолати існуючі проблеми, зокрема, пов'язані з політичним впливом, судовою корупцією та недостатньою правовою свідомістю громадян. Однак перспективи, зокрема, у розвитку антикорупційних інститутів, судової реформи та використанні цифрових технологій, дозволяють сподіватися на покращення ситуації в найближчому майбутньому.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ТА МЕХАНІЗМИ ПОДАЛЬШОГО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в системі державної служби

Боротьба з корупцією на державній службі є важливим завданням для більшості країн світу, оскільки ефективне управління державними ресурсами, прозорість і доброчесність органів державної влади є необхідними для розвитку правової держави. У багатьох країнах були розроблені ефективні механізми та інструменти боротьби з корупцією, які можуть бути корисними для України при удосконаленні власної системи запобігання корупції.

Система боротьби з корупцією на державній службі в США є однією з найбільш розвинених у світі, зокрема завдяки створеній комплексній системі законодавчих ініціатив, незалежних органів та інструментів, які ефективно знижують ризики корупційних правопорушень у державному секторі. Уряд США активно підтримує прозорість і підзвітність органів державної влади, що дозволяє своєчасно виявляти зловживання та порушення.

Однією з основних складових антикорупційної політики США є розвинена законодавча база, що регулює етичні стандарти поведінки державних службовців. Закон про етику державних службовців (Ethics in Government Act, 1978) є одним із ключових документів, який встановлює правила щодо конфлікту інтересів, обмежує участь державних посадовців у діяльності, яка може призвести до корупції, та регламентує подачу фінансових декларацій. Закон вимагає від федеральних службовців публічно звітувати про свої доходи, інвестиції та борги, що дозволяє забезпечити високий рівень прозорості щодо фінансового становища посадових осіб [106].

Також важливою є роль Комісії з етики в уряді США (U.S. Office of Government Ethics, OGE), яка займається наглядом за дотриманням етичних норм державними службовцями. OGE розробляє рекомендації для федеральних агентств, а також забезпечує тренінги з етики для новопризначених чиновників. Це дозволяє мінімізувати ризик неетичної поведінки на всіх рівнях управління [107].

Іншим важливим елементом боротьби з корупцією в США є система захисту інформаторів. Закон про захист інформаторів (Whistleblower Protection Act) забезпечує юридичний захист осіб, які повідомляють про порушення законів або етичних стандартів у державних установах. Цей закон дозволяє інформаторам залишатися анонімними, що зменшує ризики помсти з боку корумпованих посадовців. За даними Федеральної комісії по боротьбі з корупцією, саме завдяки активності інформаторів вдалося виявити низку масштабних корупційних схем на федеральному рівні [106].

Крім того, у США активно підтримується ініціати́ви громадянського суспільства, яке здійснює нагляд за діяльністю урядових установ. Програми, такі як «Government Accountability Project» або «Citizens for Responsibility and Ethics in Washington» (CREW), активно співпрацюють з урядом у боротьбі з корупцією, організовуючи кампанії, моніторинг та подаючи публічні звіти про корупційні ризики та порушення серед держслужбовців [108].

У США створена ціла система незалежних органів, які відіграють важливу роль у боротьбі з корупцією на державній службі. Одним з таких органів є Федеральне бюро розслідувань (FBI), яке має спеціальні підрозділи, що займаються розслідуваннями корупційних правопорушень серед державних службовців. Паралельно існують спеціалізовані антикорупційні підрозділи в інших правоохоронних органах, таких як Міністерство юстиції США, які ведуть розслідування та притягнення до відповідальності осіб, причетних до корупційних злочинів [107].

Особливу увагу в США приділяється боротьбі з корупцією на місцевому рівні, де діють незалежні комісії, які мають право вивчати діяльність місцевих

органів влади та подавати рекомендації для вдосконалення управлінських процесів.

У США активно використовуються цифрові технології для забезпечення прозорості та боротьби з корупцією. На рівні федеральних і місцевих органів влади діють платформи, через які громадяни можуть звертатися до урядових установ з питаннями щодо корупції або заявами про зловживання службовим становищем. Одним із таких інструментів є система «Federal Awardee Performance and Integrity Information System» (FAPIIS), яка дозволяє відслідковувати діяльність державних підрядників і виявляти корупційні ризики у сфері закупівель та контрактів [108].

Досвід США у боротьбі з корупцією на державній службі демонструє важливість не тільки розвитку законодавства, але й забезпечення ефективного нагляду, використання новітніх технологій і підтримки інформаторів. Україна може багато чого винести з американського досвіду, зокрема в частині розвитку системи захисту інформаторів, вдосконалення законодавства щодо етики службовців і створення ефективних незалежних антикорупційних органів, які могли б мати аналогічний рівень автономії та повноважень.

Велика Британія має розвинену систему боротьби з корупцією в державній службі, що базується на принципах прозорості, підзвітності та етики. Антикорупційна політика у Великій Британії реалізується через комплекс законодавчих ініціатив, національних агентств і незалежних органів, які контролюють дотримання стандартів доброчесності в органах влади. Одним із основних інструментів для забезпечення прозорості є обов'язкові декларації доходів і майна державних службовців.

Значну роль у боротьбі з корупцією на державній службі Великої Британії відіграє Національна комісія з боротьби з корупцією (National Crime Agency, NCA), яка спеціалізується на розслідуванні серйозних кримінальних злочинів, у тому числі корупції серед високопосадовців [109]. Крім того, важливу роль у боротьбі з корупцією відіграє Служба громадських послуг (Civil Service), яка

підтримує етичні стандарти та надає рекомендації щодо поліпшення управлінських практик, запобігаючи зловживанням у державних органах [109]. Закони Великої Британії зобов'язують державних службовців діяти відповідно до суворих етичних стандартів. Основним документом, що регулює етику і доброчесність у державній службі, є Кодекс етики державних службовців Великої Британії (The Civil Service Code). Цей кодекс є основним стандартом поведінки державних службовців, що вимагає від них забезпечення високого рівня прозорості, підзвітності та відсутності конфлікту інтересів [110].

У Великій Британії також активно застосовуються закони про прозорість і вільний доступ до інформації (Freedom of Information Act), що дозволяють громадськості отримувати важливу інформацію про діяльність органів влади та зменшувати ризики корупційних практик. Цей акт забезпечує право громадян на отримання інформації щодо діяльності урядових структур, що значно підвищує рівень довіри до державних інститутів [111].

Особливе значення для боротьби з корупцією має антикорупційна стратегія Великої Британії, яка націлена на створення незалежних органів для контролю за діями державних службовців та підвищення рівня їх етичної свідомості. Крім того, Великобританія активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як ОЕСР та Група держав проти корупції (GRECO), що допомагає країні вдосконалювати свої антикорупційні механізми та отримувати міжнародну підтримку в цій сфері [112].

Сингапур є одним з найбільш успішних прикладів боротьби з корупцією на державній службі, завдяки комплексному підходу, що поєднує суворе законодавство, ефективний моніторинг і високий рівень етики в державних інституціях. Важливою особливістю сингапурської системи є поєднання жорстких покарань за корупцію з ефективними профілактичними заходами, що сприяють створенню прозорої та доброчесної системи управління.

Одним із основних інструментів боротьби з корупцією є Антикорупційне бюро Сингапуру (Corrupt Practices Investigation Bureau, CPIB), яке відповідає за розслідування та запобігання корупційним діям серед державних службовців і

інших осіб, які займаються публічною діяльністю. СРІВ має широкі повноваження, зокрема, право здійснювати розслідування за підозрою у корупції, навіть щодо найвищих посадовців [113].

Одним з основних аспектів сингапурської системи є її незалежність та ефективність правоохоронних органів, які виявляють та притягують до відповідальності осіб, які скоїли корупційні правопорушення. Окрім СРІВ, велике значення має Національна служба протидії корупції (National Anti-Corruption Agency), яка координує заходи для боротьби з корупцією та формує державну політику в цій сфері [114].

Законодавчі акти Сингапуру щодо боротьби з корупцією включають суворі норми, які визначають корупцію як серйозний злочин, за який передбачені значні штрафи та тюремні терміни. Закон Сингапуру про боротьбу з корупцією (Prevention of Corruption Act) є одним з найбільш суворих у світі, що дозволяє здійснювати широкі заходи щодо запобігання корупційним діям серед державних службовців та громадських осіб [115].

Особливу увагу в Сингапурі приділяють профілактиці корупції на всіх рівнях державної служби. Система підвищення кваліфікації та етики серед державних службовців включає регулярні курси, тренінги та навчання щодо стандартів поведінки, а також етичних норм і вимог до діяльності в державному секторі. Усі ці заходи спрямовані на формування у чиновників високих стандартів етики, що допомагає запобігти можливим спокусам для корупційних практик [116].

Сингапур активно використовує інструменти прозорості для запобігання корупційним діям. Усі державні органи зобов'язані оприлюднювати інформацію про свої дії, витрати та інші аспекти своєї діяльності. Це значно зменшує можливості для зловживань і створює прозоре середовище для функціонування державної служби [117].

Країни Європейського Союзу розробили і реалізували ефективні механізми боротьби з корупцією, які базуються на принципах прозорості, підзвітності та належного управління. Для багатьох із цих країн боротьба з

корупцією є важливою складовою стратегії забезпечення стабільного розвитку та верховенства права. Європейський Союз здійснює постійний моніторинг антикорупційних реформ в державах-членах і підтримує розробку спільних стандартів, що відповідають найкращим європейським практикам.

Одним із важливих інструментів боротьби з корупцією в ЄС є Європейський антикорупційний індекс, який щорічно публікує Європейська комісія. Цей індекс оцінює рівень корупції в країнах ЄС, а також ефективність антикорупційних заходів на національному рівні. На основі цих оцінок ЄС надає країнам рекомендації щодо вдосконалення законодавства та підвищення ефективності боротьби з корупцією [118].

Антикорупційні агенції є одним із основних елементів системи боротьби з корупцією в багатьох країнах. Так, у Великій Британії існує Національна агенція по боротьбі з організованою злочинністю (NCA), яка активно працює над розслідуванням складних корупційних схем на високих рівнях управління.

В Італії є Національне агентство з боротьби з корупцією (ANAC), яке займається моніторингом і запобіганням корупції в органах державної влади та забезпечує незалежний контроль за державними закупівлями [119].

Також важливу роль у боротьбі з корупцією відіграють спільні європейські ініціативи та нормативно-правові акти, такі як Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією, яка забезпечує юридичний механізм для співпраці між країнами-членами ЄС у боротьбі з корупцією на міжнародному рівні. Країни ЄС також активно реалізують Стратегію ЄС щодо боротьби з корупцією (EU Anti-Corruption Strategy), яка включає заходи щодо покращення інституційної спроможності та забезпечення прозорості публічних інститутів [120].

Серед найбільш ефективних інструментів європейських країн у боротьбі з корупцією слід відзначити системи електронного урядування, які забезпечують високий рівень прозорості та зменшують можливості для зловживань. Наприклад, в Естонії впроваджена система e-Residency, що дозволяє здійснювати державні послуги через інтернет і забезпечує високу ступінь

контролю за процесами. Ця система створює умови для підвищення ефективності роботи публічних установ і мінімізує корупційні ризики, пов'язані з безпосередньою взаємодією чиновників з громадянами [121].

Європейські країни також активно працюють над зміцненням механізмів підзвітності та громадського контролю, зокрема через розвиток механізмів захисту прав журналістів, які займаються антикорупційними розслідуваннями. Одним із прикладів є Індекс свободи преси, який регулярно публікують Репортери без кордонів, і оцінює рівень незалежності медіа в різних країнах ЄС. У країнах з високим рівнем свободи преси корупція виявляється набагато меншою проблемою, оскільки медіа відіграють важливу роль у контролі за діяльністю органів влади [122].

Зарубіжний досвід показує, що боротьба з корупцією в системі державної служби вимагає не лише ефективних антикорупційних органів, але й комплексної системи заходів, що включають законодавчі ініціативи, культури етики серед держслужбовців, а також широке використання технологій для забезпечення прозорості. Україна може скористатися досвідом таких країн, як США, Велика Британія, Сінгапур та держави Європейського Союзу, у контексті удосконалення власної системи боротьби з корупцією на державній службі.

Законодавчі ініціативи, що спрямовані на запобігання корупції, не обмежуються лише прийняттям нових норм. Вони також включають інтеграцію міжнародних антикорупційних стандартів у національну правову систему. Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Європейський Союз, ОЕСР (Організація економічного співробітництва і розвитку) та Transparency International, які допомагають у впровадженні найкращих практик і надають консультації з розробки ефективних антикорупційних механізмів.

Завдяки міжнародному досвіду, українське законодавство адаптувалося до стандартів ЄС, зокрема щодо питань фінансової прозорості, розслідування корупційних злочинів та забезпечення незалежності антикорупційних органів [82].

Одним із ключових напрямків у подоланні корупції є вивчення та використання міжнародного досвіду, який дозволяє адаптувати найкращі практики до специфіки національної правової та адміністративної системи. Міжнародні організації та країни з розвиненими антикорупційними стратегіями значно сприяють реформам, які знижують рівень корупції у суспільстві. Для України, яка після 2014 р. активно працює над зміцненням інститутів влади, досвід таких країн, як Гонконг, Сінгапур, Естонія та Швеція, має велике значення.

Гонконг та Сінгапур є одними з найбільш успішних прикладів у боротьбі з корупцією. В обох країнах інституційні зміни, спрямовані на протидію корупції, включають створення незалежних антикорупційних органів, таких як Антикорупційна комісія Гонконгу (ICAC) та Корупційна розслідувальна комісія Сінгапуру (СРІВ). Ці органи здійснюють не лише розслідування випадків корупції, але й активно працюють з громадськістю, формуючи антикорупційну свідомість [83].

У Гонконгу, наприклад, антикорупційні інститути мають право на широкі повноваження, включаючи перевірку будь-яких державних установ і приватних компаній на предмет корупційних правопорушень. Це дозволяє досягати високої ефективності в боротьбі з корупцією завдяки прозорості та незалежності розслідувань. У Сінгапурі, поряд з жорстким законодавством, активно впроваджуються програми підвищення правової обізнаності серед населення, що сприяє формуванню нульової толерантності до корупції на всіх рівнях суспільства [84].

Естонія є яскравим прикладом використання цифрових технологій для боротьби з корупцією. В країні реалізована система електронного уряду, що дозволяє забезпечити повну прозорість державних процесів. Електронне голосування, електронні державні послуги та система електронних декларацій дозволяють громадянам зручно контролювати діяльність державних органів. Завдяки цим інструментам значно зменшено можливості для маніпуляцій і хабарництва в державних установах [85].

Система e-Residency, яка дозволяє іноземцям створювати бізнеси в Естонії без фізичної присутності, є ще одним прикладом того, як цифровізація може стати основою для прозорості та боротьби з корупцією. Цей досвід є дуже важливим для України, де питання електронного уряду та відкритих даних активно розвиваються [86].

Швеція вже багато років займає одні з перших місць у рейтингах Corruption Perceptions Index завдяки ефективним антикорупційним практикам та високій прозорості в публічному управлінні. Одним з основних принципів шведської системи є підзвітність органів влади, що забезпечується через регулярні перевірки діяльності чиновників, доступність публічної інформації та ефективну судову систему [87].

Швеція також активно впроваджує політику публічного моніторингу, в рамках якої будь-яка особа може запитати інформацію про діяльність державних установ і посадовців. Така відкритість допомагає запобігти корупційним діям на всіх етапах державного управління [88].

Окрім окремих країн, значний вплив на боротьбу з корупцією мають і міжнародні організації. Наприклад, Організація економічного співробітництва і розвитку постійно проводить дослідження і розробляє рекомендації для урядів, спрямовані на покращення системи боротьби з корупцією. Transparency International, у свою чергу, регулярно оцінює ефективність антикорупційних стратегій у різних країнах та надає свої рекомендації для вдосконалення національних програм боротьби з корупцією [89].

Зокрема, у рамках Конвенції ООН проти корупції України була зобов'язана створити незалежні антикорупційні органи, удосконалити антикорупційне законодавство та забезпечити належну прозорість в державних процесах [87].

Україна вже почала активно використовувати досвід міжнародних організацій і країн, що борються з корупцією. Зокрема, запровадження системи ProZorro для публічних закупівель, а також електронного декларування для державних службовців є прямим результатом міжнародних рекомендацій.

Проте, для досягнення значних результатів в боротьбі з корупцією необхідно продовжувати співпрацю з міжнародними партнерами, вдосконалювати національне законодавство та зміцнювати інститути, що займаються боротьбою з корупцією [93].

3.2. Удосконалення механізмів запобігання корупції в системі державної служби України

Ефективне запобігання корупції вимагає комплексного вдосконалення механізмів, що включають як нормативно-правові, так і організаційно-управлінські заходи.

По-перше, важливим є модернізація антикорупційного законодавства. Законодавство повинно бути гармонізованим із міжнародними стандартами та враховувати специфіку національної правової системи. Для цього необхідно розробити нормативні акти, що забезпечують:

- прозорість процесів прийняття управлінських рішень, включаючи доступ громадськості до інформації про державні тендери, закупівлі, бюджетне фінансування [123];

- підвищення відповідальності посадових осіб за корупційні дії. Наприклад, удосконалення механізмів фінансового контролю та декларування доходів посадовців сприятиме виявленню випадків незаконного збагачення [124];

- застосування жорстких санкцій за порушення антикорупційних норм. Слід впровадити систему, за якої штрафи, конфіскації або позбавлення волі стануть неминучими наслідками порушень.

Модернізація антикорупційного законодавства повинна включати кілька ключових напрямків:

1. Прозорість державного управління. Одним із важливих кроків є забезпечення прозорості у процесі прийняття рішень. Це включає:

- обов’язкову публікацію інформації про державні закупівлі, укладання контрактів, розподіл бюджетних коштів;

- доступ громадян до реєстрів державних службовців, їхніх декларацій про доходи та майновий стан. Наприклад, у країнах ЄС впровадження публічних реєстрів значно зменшило кількість випадків прихованих корупційних схем [123].

2. Захист викривачів корупції. Розробка ефективного механізму захисту осіб, які повідомляють про корупційні діяння, є важливим елементом реформ. Викривачі повинні бути захищені законом, а також отримувати стимули за допомогу у виявленні правопорушень. У США, наприклад, існує програма фінансової винагороди для викривачів, що сприяє викриттю масштабних корупційних схем [125].

3. Посилення адміністративного нагляду:

- розширення функцій спеціалізованих органів, таких як НАЗК, ДБР, НАБУ, для більш оперативного реагування на корупційні порушення;
- створення незалежних антикорупційних структур на місцевому рівні, які контролюватимуть органи самоврядування.

В Естонії незалежні регуляторні органи забезпечують прозорість рішень через електронні платформи, що допомогло мінімізувати корупційні ризики [125].

4. Міжнародна співпраця. Україна повинна активніше брати участь у міжнародних антикорупційних ініціативах. Це включає обмін досвідом, участь у програмах GRECO (Група держав проти корупції) та ОЕСР. Наприклад, рекомендації GRECO сприяли вдосконаленню механізмів декларування майна та контролю за витратами чиновників у низці країн [124].

Рекомендовані заходи також включають:

- впровадження електронного документообігу, що знижує можливість маніпуляцій у процесах узгодження документів;
- автоматизацію державних послуг, таких як реєстрація майна, отримання дозволів чи ліцензій, через системи типу «ProZorro».

Результатом цих заходів буде:

- зменшення людського фактора в управлінні, що мінімізує можливості для хабарництва;
- підвищення довіри до державних інститутів з боку суспільства.

Досвід деяких європейських країн, таких як Естонія, демонструє, що впровадження цифрових платформ для автоматизації державних послуг значно зменшує ризики корупції [125].

Усі ці заходи дозволяють зменшити «ручний» вплив на прийняття рішень та створюють передумови для формування прозорого державного управління.

По-друге, важливим напрямком є розвиток організаційно-управлінських механізмів. Організаційно-управлінські зміни спрямовані на створення умов, які унеможливають корупційні ризики через раціоналізацію управлінських процесів, підвищення прозорості та впровадження системного контролю.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє автоматизувати адміністративні процедури, мінімізуючи прямі контакти громадян із державними службовцями.

Наприклад, впровадження електронної системи голосування та петицій, реєстрації суб'єктів підприємництва та майна значно знижує рівень корупції. Досвід Грузії свідчить про зменшення хабарництва після створення багатофункціональних громадських центрів, які працюють на основі єдиної цифрової платформи.

Електронний уряд є ефективним інструментом для мінімізації корупційних ризиків на державній службі. Його ключова роль полягає у створенні прозорих механізмів взаємодії між громадянами, бізнесом і державними установами через цифрові платформи.

Основні переваги електронного уряду:

- застосування цифрових платформ дозволяє автоматизувати процеси прийняття рішень, що зменшує кількість прямого контакту між державними службовцями та громадянами. Це суттєво знижує ризик хабарництва.

Наприклад, у Південній Кореї платформа «Online Civil Appeal System» забезпечує прозорість та доступність усіх адміністративних послуг [126];

– електронний уряд дозволяє громадянам отримувати доступ до публічних даних у режимі реального часу. Це включає державні закупівлі, бюджети, процеси ліцензування та тендери. Українська система ProZorro є яскравим прикладом успішної боротьби з корупцією через відкритий доступ до інформації про тендери [127].

Використання цифрових інструментів для надання адміністративних послуг значно скорочує час обробки заявок та усуває «тіньові» схеми. У Грузії, впровадження електронних реєстрів зменшило корупційні випадки у сфері реєстрації майна [128].

Інструменти електронного уряду в Україні:

– Єдина державна веб-платформа «Дія». Завдяки інтеграції багатьох послуг в одній платформі, громадяни можуть оформлювати документи, отримувати виплати або реєструвати бізнес без особистих контактів із посадовцями. Це суттєво знижує корупційні ризики.

– електронний документообіг. Використання автоматизованих систем передачі інформації між державними установами підвищує ефективність роботи і забезпечує контроль за виконанням процедур.

Виклики впровадження: недостатня технічна інфраструктура у віддалених регіонах; низький рівень цифрової грамотності у населення; ризики кібератак та зловживання даними.

Практичні рекомендації:

1. Забезпечення повної інтеграції електронних платформ на місцевому та національному рівнях.

2. Проведення навчання для громадян і державних службовців щодо користування цифровими інструментами.

3. Підвищення безпеки даних та впровадження міжнародних стандартів кіберзахисту.

Таким чином, електронний уряд є не лише технологічною інновацією, а й потужним антикорупційним механізмом, що сприяє прозорості, ефективності та довірі до державних інститутів [126].

Електронні торги є одним із найефективніших інструментів боротьби з корупцією в системі державного управління. Вони дозволяють зробити процес закупівель, тендерів та інших конкурсних процедур прозорим, конкурентним і доступним для громадськості.

Основні переваги електронних торгів:

Учасники торгів мають рівний доступ до інформації, що усуває можливість для маніпуляцій. Усі етапи проведення торгів – від оголошення тендеру до укладання договору – автоматизовані та відображаються у відкритих реєстрах. В Україні це реалізовано через платформу ProZorro [129].

Електронні торги стимулюють конкуренцію, адже компанії-учасники бачать заявки інших і можуть коригувати свої пропозиції в межах встановлених правил. Це сприяє економії бюджетних коштів і зниженню ризику «домовленостей» між учасниками [130].

Відсутність прямого контакту між замовником і постачальником значно ускладнює можливість змови. Електронна система реєструє всі дії користувачів, що робить неможливим приховування фактів порушень [131].

Приклади використання в Україні:

1. ProZorro. Ця система, впроваджена в Україні у 2016 р., стала одним із найуспішніших прикладів електронних торгів. Вона дозволяє проводити закупівлі як на державному, так і на місцевому рівні. Завдяки ProZorro було досягнуто економії близько 200 млрд. грн. за перші роки її функціонування [129].

2. Електронні аукціони. У сфері продажу державного майна активно використовуються електронні платформи, що забезпечують чесний доступ до торгів. Наприклад, система «ProZorro.Продажі» дозволяє реалізовувати державні активи максимально вигідно та прозоро.

Виклики у впровадженні електронних торгів:

– Спроби обійти систему: Деякі учасники торгів намагаються використовувати «технічні» помилки або домовленості на рівні замовників, що потребує посилення системи моніторингу.

– Недостатня технічна підготовка: Як у державних замовників, так і у деяких постачальників, можуть виникати труднощі через низький рівень цифрової грамотності.

– Кіберзагрози: Захист електронних платформ від хакерських атак є пріоритетним завданням.

Одним із важливих напрямків у боротьбі з корупцією є розвиток антикорупційної освіти та підвищення кваліфікації державних службовців. Це включає в себе навчання основним принципам етики, антикорупційного законодавства, а також розвитку навичок ефективного управління без порушень закону.

Основні напрямки антикорупційної освіти:

1. Навчання принципам доброчесності та етики. Важливим аспектом є формування у службовців розуміння того, що корупція – це не лише правопорушення, а й серйозна загроза для розвитку держави. Програми навчання повинні включати теми, пов'язані з етичними стандартами державної служби, конфліктами інтересів, прозорістю і підзвітністю у державному управлінні [129].

2. Інтеграція антикорупційних принципів у професійну підготовку. Програми підвищення кваліфікації мають орієнтуватися на постійне оновлення знань та практичних навичок державних службовців, особливо у зв'язку з новими змінами в законодавстві та міжнародних стандартах антикорупційної політики. Це дозволяє забезпечити високий рівень компетенції в сфері запобігання корупційним проявам [130].

3. Покращення ефективності проведення тренінгів. Важливою частиною антикорупційної освіти є практичні тренінги, симуляції та кейс-стаді, що допомагають службовцям розвивати практичні навички запобігання корупції в реальних ситуаціях. Участь в таких тренінгах сприяє не лише набуттю

теоретичних знань, а й розвитку умінь застосовувати їх на практиці в умовах професійної діяльності [131].

В Україні також є ряд неурядових організацій, таких як Антикорупційний штаб, які проводять тренінги для службовців та надають консультації щодо антикорупційних практик на всіх рівнях державного управління [130].

Виклики та проблеми:

- недостатнє фінансування навчальних програм. В Україні багато навчальних закладів стикаються з обмеженими ресурсами для проведення ефективних тренінгів, що впливає на якість антикорупційної освіти;
- низький рівень мотивації у службовців: В окремих випадках існує недостатній рівень зацікавленості серед державних службовців у проходженні антикорупційних тренінгів, що вимагає впровадження системи мотиваційних заходів.

Система управлінського контролю є ключовим інструментом у процесі запобігання корупції, оскільки вона дозволяє забезпечити ефективний моніторинг, оцінку та коригування діяльності державних органів і службовців. Управлінський контроль має на меті створення умов для належного функціонування державного апарату, запобігання зловживанням, а також своєчасне виявлення порушень.

Основні елементи системи управлінського контролю:

Для ефективного управлінського контролю необхідно розробити механізми, які включають визначення відповідальних осіб, контроль за виконанням завдань та своєчасне реагування на виявлені порушення. Ці механізми повинні бути інтегровані в щоденну діяльність державних органів і відображатися в їх внутрішніх регламентах і політиках [132].

Ефективність управлінського контролю значно зростає при використанні новітніх технологій для моніторингу діяльності державних службовців. Наприклад, електронні системи контролю дозволяють у реальному часі здійснювати аудит фінансових витрат, закупівель, а також забезпечують прозорість діяльності органів державної влади [132].

Важливим елементом системи управлінського контролю є наявність незалежних органів для проведення аудитів та перевірок. Це може бути здійснено через спеціалізовані антикорупційні інституції, які аналізують діяльність державних установ і службовців з точки зору відповідності антикорупційним стандартам.

Приклади ефективних моделей управлінського контролю:

Система внутрішнього аудиту в Україні. В Україні створена система внутрішнього аудиту, яка здійснює контроль за фінансовими потоками в державних органах. Це дозволяє запобігти нецільовому використанню державних коштів і забезпечити їх прозорість [132].

Важливим аспектом є залучення громадських організацій до процесу контролю, що дозволяє забезпечити додаткову перевірку діяльності державних службовців та підвищити рівень довіри громадян до влади.

Виклики в реалізації управлінського контролю:

– Недостатня незалежність контролюючих органів: У деяких випадках існують спроби впливати на результати перевірок або призначати на контрольні посади осіб, які мають зв'язки з державними службовцями.

– Обмеженість ресурсів: На багатьох рівнях управління не вистачає фінансових та кадрових ресурсів для забезпечення ефективного контролю.

Децентралізація управління є важливим кроком у реформуванні системи державного управління, спрямованим на посилення ефективності, прозорості та доступності публічних послуг. Вона передбачає передачу частини повноважень та ресурсів від центральних органів влади до місцевих органів, що дозволяє забезпечити більш оперативне та гнучке управління на місцях.

Одним із головних аспектів децентралізації є надання місцевим органам самоврядування можливості самостійно приймати рішення в питаннях, які безпосередньо впливають на розвиток територій. Це дозволяє забезпечити більш ефективне використання ресурсів та адаптацію до місцевих потреб [133].

Важливою частиною цього процесу є перерозподіл фінансових ресурсів на користь місцевих громад. Місцеві бюджети отримують більше можливостей

для фінансування соціальних і економічних програм, що дозволяє знизити рівень корупції, оскільки більшість витрат контролюється на місцевому рівні.

Децентралізація управління сприяє розвитку місцевої демократії, оскільки дозволяє громадянам безпосередньо впливати на процеси управління через участь у виборах місцевих органів влади, а також через механізми громадської участі [133].

В Україні в рамках децентралізації було проведено адміністративно-територіальну реформу, яка передбачала створення об'єднаних територіальних громад. Це дозволило не лише зміцнити місцеве самоврядування, але й зменшити бюрократичні бар'єри між громадянами та державними органами.

Виклики та проблеми децентралізації:

– Нерівномірний розвиток регіонів: Деякі райони мають недостатні фінансові ресурси для реалізації програм розвитку, що призводить до нерівномірного розвитку між центральними і периферійними регіонами.

– Слабкість місцевих кадрів: На місцевому рівні часто не вистачає кваліфікованих управлінців, здатних ефективно управляти місцевими ресурсами та реалізовувати програми розвитку.

Інституційна незалежність антикорупційних органів є критично важливою для забезпечення ефективної боротьби з корупцією. Вона дозволяє антикорупційним органам працювати без зовнішнього політичного тиску та втручання, що є необхідним для забезпечення справедливості, прозорості та ефективності в розслідуванні та притягненні до відповідальності осіб, причетних до корупційних правопорушень.

Антикорупційні органи повинні бути вільними від політичного тиску, оскільки будь-яке втручання з боку політиків може підірвати довіру до органів правопорядку та їх рішень. Це вимагає чіткої юридичної та організаційної автономії від уряду та інших політичних інститутів [134].

Важливим аспектом є наявність незалежних джерел фінансування для антикорупційних органів, що дозволяє уникнути ситуацій, коли фінансове забезпечення органів контролю може залежати від політичних чи інших

впливів. Окрім того, автономність у прийнятті кадрових рішень також є важливою для забезпечення ефективності діяльності [134].

Створення чітких механізмів захисту від політичного або бізнесового тиску є невід'ємною частиною інституційної незалежності антикорупційних органів.

Це може включати спеціальні законодавчі та процедурні гарантії, що обмежують вплив зовнішніх факторів на внутрішні рішення органів.

НАБУ є одним із основних органів, що відповідає за боротьбу з корупцією на високому рівні в Україні. Його інституційна незалежність закріплена в законодавстві, що гарантує незалежність органу від втручання з боку уряду та інших політичних структур. Проте, на практиці, органи НАБУ неодноразово стикалися з зовнішнім тиском і спробами обмежити їхні повноваження [134].

Виклики інституційної незалежності:

– Політичний тиск: Незважаючи на закріплену незалежність, антикорупційні органи в Україні часто стикаються з політичним впливом, який може спричинити певні труднощі в розслідуванні корупційних справ.

– Недостатня підтримка з боку суспільства: Важливою умовою для повної незалежності є суспільна підтримка, однак у деяких випадках відсутність довіри до антикорупційних органів може обмежити їхню ефективність.

Рекомендації для посилення інституційної незалежності:

1. Створення системи міжнародного моніторингу діяльності антикорупційних органів для запобігання політичному впливу.

2. Підвищення транспарентності в роботі антикорупційних органів, що допоможе збільшити довіру громадськості.

3. Запровадження спеціальних гарантій для захисту антикорупційних органів від зовнішніх тисків та маніпуляцій.

По-третє, міжнародний досвід демонструє ефективність використання незалежних антикорупційних органів, які володіють достатніми ресурсами для

моніторингу, розслідування та попередження корупційних проявів. Україна має враховувати такі приклади, адаптуючи їх до національних реалій.

Реалізація зазначених заходів у комплексі сприятиме створенню надійної системи запобігання корупції, підвищенню довіри громадян до державних інституцій і покращенню міжнародного іміджу країни.

Інтеграція антикорупційних інструментів у приватний сектор є важливою складовою загальної боротьби з корупцією. Приватні компанії та підприємства, які співпрацюють з державними органами, мають виконувати високі етичні стандарти, що забезпечують прозорість їхньої діяльності та запобігають корупційним ризикам.

Основні аспекти використання антикорупційних інструментів:

Корпоративні антикорупційні політики:

Багато компаній, особливо міжнародних, мають свої антикорупційні кодекси та політики, що регулюють поведінку їхніх співробітників, особливо у взаємодії з державними структурами. Ці політики зазвичай включають положення щодо заборони хабарництва, конфлікту інтересів, а також визначають чіткі процедури для повідомлення про корупційні випадки [135].

Прозорість і підзвітність:

Використання сучасних технологій, таких як блокчейн для забезпечення прозорості угод, системи електронного документообігу та автоматизовані процеси аудиту, може значно знизити можливості для маніпуляцій і корупційних схем у бізнес-середовищі. Це дозволяє проводити аудити в реальному часі, відстежувати фінансові потоки та забезпечувати незмінність даних [135].

Великі міжнародні компанії, такі як Microsoft та Siemens, запровадили спеціалізовані антикорупційні програми, що включають в себе навчання співробітників, проведення внутрішніх аудитів та використання технологій для контролю за виконанням стандартів у взаємодії з державними та приватними партнерами.

В Україні багато компаній започаткували власні антикорупційні програми, зокрема в державних закупівлях. Вони часто включають в себе детальні механізми для виявлення та запобігання корупційним діям, що підвищує рівень відповідальності та знижує ризик фінансових порушень у бізнесі.

Виклики у впровадженні антикорупційних інструментів у приватному секторі:

– Необхідність зміни корпоративної культури: Важливим завданням є формування корпоративної культури, що не толерує корупційних практик. Це вимагає постійної роботи над зміною мислення і поведінки співробітників.

– Нерівномірний доступ до ресурсів: Більші компанії мають більше можливостей для впровадження антикорупційних технологій, в той час як малі підприємства часто не можуть дозволити собі таких інвестицій.

Рекомендації:

1. Розширення використання цифрових технологій для боротьби з корупцією в приватному секторі.

2. Створення спільних ініціатив між державними та приватними структурами для підвищення прозорості у взаємодії.

3. Підвищення етичної свідомості серед керівників і працівників компаній, за допомогою навчання та професійної підготовки.

3.3. Основні напрями посилення антикорупційного законодавства в Україні

Для ефективної боротьби з корупцією в Україні необхідно продовжувати вдосконалювати законодавство, зокрема у напрямку створення сприятливого правового середовища для розслідування корупційних злочинів та притягнення до відповідальності винних осіб. У контексті посилення антикорупційного законодавства важливими є декілька основних напрямків.

1. Зміцнення інституту відповідальності за корупційні правопорушення. Посилення відповідальності за корупційні правопорушення є одним із ключових елементів у боротьбі з корупцією в Україні. Законодавче зміцнення інституту відповідальності не тільки підвищує рівень правової безпеки, але й сприяє формуванню нетерпимості до корупційних практик в суспільстві.

Основні напрями зміцнення відповідальності:

1. Посилення кримінальних санкцій. Одним з основних напрямів є посилення кримінальних санкцій за корупційні правопорушення. Це включає значне підвищення штрафів, встановлення довших термінів позбавлення волі, а також застосування додаткових покарань, таких як конфіскація майна або заборона на обіймання певних посад. Законодавство повинно чітко визначати масштаб покарань за різні рівні корупційних правопорушень, що дозволить запобігти зловживанням на всіх етапах діяльності державних службовців.

2. Впровадження санкцій за незаконне збагачення: Законодавство повинно включати чіткі норми, що стосуються незаконного збагачення осіб, які займають державні посади. Запровадження кримінальної відповідальності за невинуватене збагачення є важливим кроком для забезпечення ефективності боротьби з корупцією. Це також включає детальні правила щодо декларування доходів державними службовцями і обов'язковий контроль за їх виконанням.

3. Посилення відповідальності за хабарництво: Проблема хабарництва залишається однією з основних у боротьбі з корупцією. Зміцнення відповідальності за хабарництво може включати не тільки кримінальні покарання, але й цивільно-правову відповідальність, а також встановлення жорстких санкцій для осіб, які через посередників отримують хабарі.

4. Створення механізмів для залучення до відповідальності високопосадовців: Важливо створити ефективні механізми для притягнення до відповідальності осіб високого рівня, оскільки корупція на вищих щаблях влади часто є основною причиною масштабних корупційних схем. Це включає посилення незалежності антикорупційних органів та судів, забезпечення

прозорості їхньої діяльності, а також створення більш ефективних процедур для розслідування корупційних злочинів.

5. Заборона на обіймання державних посад після засудження за корупцію: Посилення відповідальності повинно включати заборону на обіймання державних посад особами, засудженими за корупційні правопорушення. Ця міра дозволить мінімізувати ризики повернення до влади осіб, які були причетні до корупційних практик.

Запровадження цих заходів дозволить не тільки знизити рівень корупції, але й підвищить рівень довіри громадян до органів влади, створюючи основу для стабільного демократичного розвитку країни [136].

2. Удосконалення механізмів фінансування антикорупційних органів. Ефективність боротьби з корупцією значною мірою залежить від належного фінансування антикорупційних органів, оскільки недостатнє або непрозоре фінансування може призвести до зниження їх ефективності та незалежності. З огляду на це, важливим напрямом посилення антикорупційного законодавства є удосконалення механізмів фінансування антикорупційних структур.

Основні напрями удосконалення фінансування:

1. Забезпечення незалежного та стабільного фінансування антикорупційних органів. Однією з головних проблем є політичний тиск та можливість втручання в діяльність антикорупційних органів через фінансування. Для запобігання цьому важливо забезпечити незалежне джерело фінансування, яке не залежало б від рішень політично вмотивованих органів влади. Це дозволить антикорупційним органам працювати без страху втратити фінансування за рішення, які можуть бути неприємні для певних політичних сил [137].

2. Залучення міжнародних фондів і грантів для підтримки антикорупційної діяльності. Міжнародні організації та донори можуть відігравати важливу роль у фінансуванні антикорупційних заходів. Україна може укласти угоди з міжнародними фінансовими організаціями, які надають

кошти на антикорупційні програми, що допоможе забезпечити додаткові ресурси для боротьби з корупцією [137].

3. Прозорість використання коштів. Важливо встановити чіткі механізми контролю за витратами державних коштів, виділених на фінансування антикорупційних органів. Це включає регулярний аудит, публікацію звітів про використання коштів та моніторинг витрат незалежними установами. Забезпечення прозорості в цьому процесі дозволить підвищити довіру до антикорупційних органів та запобігти можливим зловживанням [137].

4. Створення умов для фінансування за рахунок частини штрафів і конфіскованих коштів. Ефективним механізмом може бути використання частини штрафів, конфіскованого майна та інших фінансових ресурсів, отриманих у результаті боротьби з корупцією, для фінансування самих антикорупційних органів. Це забезпечить додаткові кошти для їх діяльності та зробить боротьбу з корупцією більш стійкою і самодостатньою.

5. Оптимізація системи фінансування через державні та приватні партнерства. У перспективі можна розглядати створення партнерств між державними та приватними структурами для спільного фінансування та підтримки антикорупційних ініціатив. Така модель може дозволити приватному сектору внести вклад у боротьбу з корупцією, що також забезпечить додаткові ресурси для антикорупційних органів.

Запровадження цих механізмів фінансування дозволить підвищити ефективність антикорупційних органів, знизити ризики політичного тиску та забезпечити належне виконання антикорупційної політики в Україні.

3. Розвиток інструментів цифрової трансформації у боротьбі з корупцією. Одним з перспективних напрямків для посилення антикорупційного законодавства є впровадження новітніх технологій, зокрема блокчейну та систем електронних публічних закупівель, які сприяють підвищенню прозорості адміністративних процесів та унеможливають маніпуляції з боку чиновників. Це дозволяє значно зменшити корупційні ризики, оскільки

забезпечує неможливість змінювати дані або схеми у процесах, які стосуються державних фінансів або інших важливих сфер [136].

4. Зміцнення контролю за виконанням антикорупційних норм. Важливим кроком для підвищення ефективності антикорупційного законодавства є посилення контролю за його виконанням. Це включає посилення відповідальності державних службовців за недотримання антикорупційних норм, підвищення рівня прозорості діяльності органів влади та створення чіткої системи моніторингу і оцінки їх діяльності. Крім того, необхідно розширити роль громадських організацій та міжнародних інститутів у контролі за виконанням антикорупційних норм [136].

5. Покращення законодавства щодо захисту прав активістів і журналістів. Активісти та журналісти, що займаються боротьбою з корупцією, часто стають мішенню для тиску та залякування. З метою забезпечення ефективної боротьби з корупцією, законодавство має передбачати конкретні механізми захисту прав цих осіб, що дозволить їм працювати без страху за своє життя та безпеку.

Україна за останні десятиліття зробила значний прогрес у боротьбі з корупцією, однак корупційні прояви залишаються серйозною проблемою, особливо в умовах війни. Для ефективного подолання цієї проблеми необхідно посилити антикорупційне законодавство, враховуючи нові виклики, пов'язані з війною та кризовими ситуаціями. У цьому підрозділі пропонуються основні напрями посилення антикорупційного законодавства, що включають прийняття нових нормативно-правових актів або внесення змін до чинних законів.

1. Вдосконалення Закону України «Про запобігання корупції».

Закон «Про запобігання корупції» є основою антикорупційної політики в Україні, проте він потребує внесення певних змін для адаптації до нових умов:

Посилення контролю за фінансовими потоками державних органів: Необхідно розширити повноваження антикорупційних органів для проведення більш детальних перевірок джерел доходів та витрат посадових осіб, особливо у часи криз, коли корупційні ризики зростають.

Розширення механізмів боротьби з корупцією в державних закупівлях: Необхідно посилити контроль за публічними закупівлями, зокрема на період війни, щоб запобігти зловживанням під час закупівлі військових товарів, обладнання та медикаментів.

Підвищення вимог до етики державних службовців. Треба посилити нормативну базу щодо етики та відповідальності за порушення антикорупційних норм, зокрема щодо державних службовців, які займаються питаннями оборони, гуманітарної допомоги та відновлення інфраструктури.

2. Прийняття Закону про електронне декларування для військових та силових структур.

Одним з ефективних механізмів боротьби з корупцією є система електронного декларування. У зв'язку з війною важливо:

Запровадити електронне декларування для представників військових та силових структур. Це дозволить контролювати доходи, витрати і майно осіб, які займаються питаннями оборони та національної безпеки, щоб уникнути зловживань у період криз.

Інтегрувати електронне декларування в усі етапи державних закупівель та постачання для потреб Збройних сил України, щоб зменшити ймовірність корупційних схем у військовій сфері.

3. Посилення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення в умовах війни. З урахуванням того, що в умовах війни збільшується значення військових і гуманітарних закупівель, а також витрат на відновлення інфраструктури, необхідно:

Збільшити кримінальну відповідальність за корупційні правопорушення в сфері оборони. Законодавство повинно передбачати більш суворі покарання за корупційні діяння, пов'язані з розкраданням бюджетних коштів на військові потреби та відновлення країни після війни.

Ввести специфічні положення для боротьби з корупцією в умовах надзвичайного стану. Це дозволить оперативно реагувати на корупційні ризики,

що виникають у воєнний час, особливо при мобілізації ресурсів для потреб армії.

4. Розширення повноважень антикорупційних органів. Важливо вдосконалити механізми функціонування антикорупційних органів:

Збільшити повноваження Національного антикорупційного бюро України для розслідування корупційних справ в умовах війни, зокрема у сфері державних закупівель, гуманітарної допомоги та відновлення інфраструктури.

Створити механізм міжвідомчої координації для боротьби з корупцією в умовах криз: Це дозволить ефективно використовувати ресурси різних державних органів і організацій для боротьби з корупцією на всіх рівнях.

5. Прийняття Закону про прозорість у сфері гуманітарної допомоги та відновлення інфраструктури. В умовах війни надзвичайно важливим є контроль за витратами, пов'язаними з гуманітарною допомогою та відновленням інфраструктури. Тому потрібно:

Прийняти окремий закон про прозорість у сфері гуманітарної допомоги. Це дозволить створити механізми контролю за розподілом гуманітарних коштів та допомоги, зокрема під час воєнного стану, коли високий ризик зловживань і корупційних схем.

Удосконалити процедури державних закупівель в сфері відновлення інфраструктури. Закони повинні передбачати прозорі механізми контролю, участь громадськості та забезпечення максимальної відкритості для попередження корупції.

6. Реформа судової системи. Для того, щоб антикорупційне законодавство працювало ефективно, необхідна реформа судової системи:

Продовжити реформи антикорупційного суду, забезпечивши більш ефективне розслідування та притягнення до відповідальності осіб, причетних до корупційних правопорушень.

Ввести спеціалізовані суди для розгляду справ, пов'язаних з військовими та оборонними закупівлями. Це дозволить ефективніше розглядати справи, що

стосуються корупції у сферах, які безпосередньо пов'язані з національною безпекою.

Посилення антикорупційного законодавства в Україні вимагає прийняття нових законів та внесення змін до чинних нормативно-правових актів, зокрема в контексті війни. Це включає в себе удосконалення механізмів контролю за публічними закупівлями, збільшення кримінальної відповідальності за корупційні діяння у військовій сфері, а також розширення повноважень антикорупційних органів. Такі кроки дозволять не тільки зменшити рівень корупції в Україні, але й зміцнити її стабільність та безпеку в умовах сучасних викликів.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі розглянуто основні аспекти запобігання корупції в системі державної служби України. Визначено важливість політико-правових та організаційно-правових чинників для забезпечення ефективної боротьби з корупцією. Проведене дослідження дає підстави для наступних узагальнюючих висновків та пропозицій.

Корупція є однією з основних загроз для ефективного функціонування державної служби, оскільки вона підриває основи правової держави, сприяє зловживанням владою та погіршує рівень довіри громадян до інститутів влади. У системі державної служби корупція проявляється через різноманітні форми, включаючи хабарництво, зловживання службовим становищем та маніпулювання державними ресурсами. Це не тільки спотворює функціонування державних інститутів, але й веде до серйозних соціально-економічних наслідків.

Корупція на державній службі створює бар'єри для прозорості та ефективності державних процедур, що, в свою чергу, призводить до нераціонального використання державних коштів, посилює нерівність та соціальну несправедливість. Вона також підриває принципи рівності перед законом, оскільки забезпечує привілеї для тих, хто має можливості для незаконного впливу на процеси прийняття рішень.

Крім того, корупція сприяє розвитку «клієнтелізму», коли державні посади використовуються для отримання особистих вигод, а не для забезпечення ефективної служби інтересам держави та громадян. Це також призводить до негативного сприйняття державної служби громадянами, оскільки система, в якій особи з корупційними зв'язками займають ключові позиції, створює відчуття безкарності та нерівності.

Загроза корупції також виражається в її здатності підривати демократичні принципи управління. У разі, якщо високопосадовці використовують своє становище для особистих вигод, це може призвести до значних політичних та

економічних криз. Тому боротьба з корупцією в державній службі є необхідною для забезпечення стабільного розвитку країни та підтримання демократичних цінностей.

Загалом, корупція, будучи невід'ємною частиною багатьох державних механізмів, перешкоджає реалізації ефективної політики, сприяє формуванню еліт, які діють у власних інтересах, і таким чином значно гальмує розвиток суспільства та його інститутів. Тому необхідно впроваджувати дієві механізми боротьби з корупцією, спрямовані на забезпечення прозорості, підзвітності та справедливості в діяльності державної служби.

1. Аналіз теоретичних підходів до запобігання корупції дає підстави стверджувати, що основними серед них є нормативно-правовий, організаційно-управлінський та інституційний. Найбільш ефективною є комплексна реалізація цих підходів, що дозволяє забезпечити баланс між регулюванням та моніторингом корупційних правопорушень.

2. Одним з ключових чинників успішного подолання корупції є зміцнення антикорупційного законодавства, удосконалення системи управлінського контролю, а також розвиток механізмів фінансування антикорупційних органів. Потрібно забезпечити незалежність органів, що здійснюють боротьбу з корупцією, та створити ефективні процедури для притягнення винних до відповідальності.

3. Огляд зарубіжного досвіду боротьби з корупцією свідчить, що важливими аспектами є забезпечення прозорості в управлінні, посилення відповідальності за корупційні правопорушення, а також використання новітніх технологій для боротьби з корупцією, зокрема електронного урядування та електронних торгів.

4. Визначено напрями удосконалення системи запобігання корупції в Україні. Важливими кроками для посилення антикорупційного законодавства є підвищення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення, удосконалення механізмів фінансування антикорупційних органів, створення

системи незалежного контролю за їх діяльністю, а також розвиток інституту антикорупційної освіти серед державних службовців.

Запропоновані рекомендації включають необхідність удосконалення фінансування антикорупційних органів через стабільне і прозоре джерело ресурсів, створення більш ефективних систем управління та контролю, а також розвиток електронних систем, що сприяють зменшенню можливостей для корупції.

Отже, для ефективного подолання корупції в системі державної служби України необхідно здійснити комплексні заходи, спрямовані на зміцнення законодавства, вдосконалення організаційно-управлінських механізмів, а також забезпечення ефективного фінансування та незалежності антикорупційних органів.

Зміцнення законодавчої бази має бути одним із перших кроків у боротьбі з корупцією. Це включає не тільки ухвалення нових законів, але й регулярне оновлення та уточнення існуючих норм, що дозволяють зловживати законом. Зокрема, важливо закріпити кримінальну відповідальність за корупційні правопорушення, забезпечити їх ефективне розслідування та застосування санкцій. Крім того, необхідно створити механізми, що дозволяють знижувати можливості для корупції на етапах планування та виконання державних закупівель, надання ліцензій і дозволів, а також на рівні державного управління.

Вдосконалення організаційно-управлінських механізмів є важливим аспектом. Це передбачає створення або посилення інститутів, що спеціалізуються на боротьбі з корупцією, зокрема антикорупційних агентств та комісій, які мають необхідні повноваження для запобігання корупційним правопорушенням. Важливо, щоб ці органи мали достатньо ресурсів для проведення розслідувань і притягнення до відповідальності, а також були незалежними від політичного тиску. Одним із шляхів досягнення незалежності є встановлення стабільного фінансування цих органів з державного бюджету без залежності від змін у політичному керівництві.

Фінансування та забезпечення стабільних ресурсів для антикорупційних органів є критичним елементом у боротьбі з корупцією. Без належного фінансування ці органи не можуть здійснювати свою діяльність на ефективному рівні. Важливо забезпечити прозорість використання фінансових ресурсів, а також запровадити систему звітності та контролю за їх витратами. Надання достатнього фінансування дозволить забезпечити належні умови для роботи кваліфікованих кадрів, а також впровадження сучасних технологій для боротьби з корупцією.

Важливими також є системи підвищення кваліфікації та професійного навчання для державних службовців, зокрема щодо етики, антикорупційної політики та принципів прозорості в діяльності. Систематичне навчання дозволяє створювати в державних органах культуру боротьби з корупцією та сприяє зменшенню рівня корупційних практик серед службовців.

Таким чином, успішна боротьба з корупцією в Україні вимагає комплексного підходу, що включає зміцнення законодавства, вдосконалення механізмів контролю, забезпечення ефективного фінансування антикорупційних органів і створення стійкої антикорупційної культури серед державних службовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мусієнко О. Корупція в Україні: стан, причини, наслідки. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2019. С. 12-15.
2. Світовий банк. (2021). Річний звіт про корупцію та її вплив на економіку, С. 34-36.
3. Transparency International. (2020). Корупційний індекс 2020 року. С. 5-7.
4. Головка Т. Вплив корупції на публічне управління в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2022. С. 45-48.
5. Коваленко І. Соціальна нерівність і корупція: наслідки для суспільства. *Економічні дослідження*. 2021. С. 88-90.
6. Черненко В. Формування антикорупційної культури в Україні. *Журнал антикорупційних досліджень* 2023. С. 23-25.
7. Яценко С. Антикорупційне законодавство: стан і перспективи. *Юридичний науковий журнал*. 2022. С. 10-12.
8. Павленко О. Механізми контролю в державному управлінні. *Державне управління: теорія та практика*. 2021. С. 56-58.
9. Дерев'янка Л.. Виховання антикорупційної свідомості. *Соціологічний вісник*. 2020. С. 76-78.
10. Бондаренко М. Міжнародний досвід у боротьбі з корупцією. *Міжнародні відносини та корупція*. 2023. С. 29-32.
11. United Nations. *Sustainable Development Goals Report*. 2021. С. 14-15.
12. Transparency International Ukraine. «Corruption Perceptions Index 2023.» С. 15-20.
13. Звіт про стан корупції в Україні / Національне агентство з питань запобігання корупції. Київ : НАЗК, 2023. С. 30-35.
14. Правовий інструментарій у боротьбі з корупцією / Національне агентство з питань запобігання корупції. Київ : НАЗК, 2022. С. 10-12.
15. Про запобігання корупції : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

- 16.Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
- 17.Електронне декларування в Україні / Transparency International Ukraine. Київ : TIU, 2022. С. 12-15.
- 18.Антикорупційні обмеження та відповідальність / Національне агентство з питань запобігання корупції. Київ : НАЗК, 2023. С. 30-32.
- 19.Звіт про діяльність НАБУ / Національне антикорупційне бюро України. Київ : НАБУ, 2023. С. 45-48.
- 20.Мельник В. І. Роль політичної волі у боротьбі з корупцією. *Право та політика*. 2021. С. 89-93.
- 21.United Nations Convention against Corruption. United Nations, 2006.
- 22.Роль інституцій у запобіганні корупції / Transparency International Ukraine. Київ : TIU, 2023. С. 22-25.
- 23.Стратегія діяльності НАБУ на 2023-2025 роки / Національне антикорупційне бюро України. Київ : НАБУ, 2023. С. 18-22.
- 24.Інституційна незалежність як запорука успішної боротьби з корупцією / Transparency International Ukraine. Київ : TIU, 2022. С. 30-34.
- 25.Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. *Відомості Верховної Ради*. 2021. С. 45-48.
- 26.Мельник В. І. Незалежність антикорупційних органів: виклики та перспективи. *Право та політика*. 2022. С. 55-58.
- 27.Звіт про діяльність ВАКС / Вищий антикорупційний суд України. Київ : ВАКС, 2023. С. 12-16.
- 28.Independent Commission Against Corruption (ICAC). «ICAC's Role in Preventing Corruption in Hong Kong.» Гонконг, ICAC, 2020.
- 29.Мельник В. І. Соціально-психологічні аспекти корупції. *Державне управління*. 2021. С. 45-48.
- 30.Місюра І. В. Етичні норми в контексті запобігання корупції. *Соціальна політика*. 2020. С. 32-35.

31. Bandura, A. *Moral Disengagement: How People Do Harm and Live with Themselves*. Cambridge University Press, 2016. С. 58-60.
32. Яременко І. І. Антикорупційна освіта як механізм формування правосвідомості. Київ : Центр правових досліджень, 2021. С. 44-48.
33. Quah J. S. T. *Curbing Corruption in Asian Countries: An Impossible Dream?* Emerald Group Publishing, 2017. С. 102-105.
34. Глушко О. О. Громадський контроль у системі запобігання корупції. *Громадянське суспільство*. 2022. С. 22-24.
35. Del Monte A., & Paragni E. Public Expenditure, Corruption, and Economic Growth: The Case of Italy. *European Journal of Political Econom.* 2018. С. 70-73.
36. Schein E. H. *Organizational Culture and Leadership*. Wiley, 2017. С. 120-123.
37. Prozorro. «Електронні системи в боротьбі з корупцією.» Київ : Prozorro, 2023. С. 30-33.
38. Кіршнер Р. Економіка корупції: теоретичні підходи та аналіз. Харків : Видавництво ХНУ, 2020. С. 46-48.
39. Becker G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968. С. 169-170.
40. Tirole J. *The Theory of Incentives in Procurement and Regulation*. MIT Press, 1994. С. 204-207.
41. Shleifer A., & Vishny R. W. Corruption. *Quarterly Journal of Economics*. 1993. С. 600-603.
42. Rose-Ackerman S. *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. Cambridge University Press, 2016. С. 89-92.
43. Максимов В. Електронні системи тендерів як засіб боротьби з корупцією. *Економічні дослідження*. 2022. С. 54-57.
44. Hellman J. S., Jones G., & Kaufmann D. Seize the State, Seize the Day: State Capture, Corruption, and Influence in Transition. *Journal of Comparative Economics*. 2003. С. 76-80.

45. Дмитрук С. М. Інституційні виклики в управлінні державними ресурсами. Київ : Інститут управління, 2021. С. 12-15.
46. Родіонова О. В. Бюрократизація процесів і корупційні ризики. *Адміністративне право*. 2020. С. 34-38.
47. Дмитренко О. Професійна компетентність державних службовців: проблеми та виклики. Київ : Видавництво КНУ, 2021. С. 38-41.
48. Карпова А. Навчання та підвищення кваліфікації у сфері публічного управління. *Державне управління та право*. 2022. С. 51-54.
49. Сергієнко М. Контроль за діяльністю державних службовців: ефективність та проблеми. Київ : Науково-дослідний інститут, 2020. С. 66-70.
50. Гончарова О. Захист прав громадян у боротьбі з корупцією. *Права людини*. 2021. С. 78-80.
51. Власова Т. Корупція в Україні та її вплив на інвестиційну привабливість. *Економіка і управління*. 2021. С. 45-48.
52. Петренко І. Соціальні наслідки корупції в державному секторі. *Соціологічний журнал*. 2022. С. 56-60.
53. Маслов М. Корупція та її вплив на економічний розвиток України. *Економічні дослідження та статистика*, 2020. С. 18-21.
54. Гончаренко В. Інституційна роль громадських організацій у боротьбі з корупцією. *Громадянське суспільство*. 2021. С. 24-27.
55. Corruption and its Impact on Sustainable Development Goals / United Nations Development Programme (UNDP). UNDP, 2022. С. 10-13.
56. Петрова С. Електронне урядування в боротьбі з корупцією. *Інформаційні технології в управлінні*. 2023. С. 31-34.
57. Міщенко Д. Фінансові інструменти боротьби з корупцією. *Фінансова система України*, 2021. С. 73-77.
58. Воробйов А. Правовий статус антикорупційних органів в Україні. *Юридичний вісник*. 2022. С. 44-47.

- 59.Ларіонова О. Крос-культурні аспекти корупції та боротьби з нею. *Журнал міжнародних відносин*. 2023. С. 15-19.
- 60.Тимошенко І. Механізми міжнародної співпраці у боротьбі з корупцією. *Міжнародний науковий журнал*. 2021. С. 36-40.
- 61.Герман Ю. Кібербезпека та її роль у запобіганні корупції. *Інформаційні технології та право*. 2022. С. 59-63.
- 62.Бенеш Н. Роль журналістики в боротьбі з корупцією. *Media і корупція*. 2021. С. 72-75.
- 63.Зозуля В. Аналіз корупційних ризиків в органах місцевого самоврядування. *Місьцеве управління та право*. 2022. С. 10-14.
- 64.Сидоренко М. Проблеми та перспективи реформування антикорупційного законодавства. *Юридичний науковий журнал*. 2022. С. 52-55.
- 65.OECD. «Combating Corruption in Public Procurement.» OECD Publishing, 2021. С. 19-23.
- 66.Пономаренко К. Ефективність антикорупційних стратегій у державному управлінні. *Державне управління та право*. 2023. С. 50-53.
- 67.Христенко І. Забезпечення прозорості державних закупівель. *Економіка та управління*. 2020. С. 40-43.
- 68.Бойко І. Вплив корупції на соціально-економічний розвиток України. *Економічні дослідження*. 2022. С. 48-51.
- 69.Бережний Ю. Кримінальна відповідальність за корупційні злочини в Україні. *Юридичний журнал*. 2021. С. 19-22.
- 70.Парфененко Л. Роль органів внутрішнього контролю в запобіганні корупції. *Аудит і фінансовий контроль*. 2023. С. 11-15.
- 71.Єрмак О. Міжнародні антикорупційні ініціативи та їх застосування в Україні. *Міжнародні відносини*. 2022. С. 33-37.
- 72.Чернявський С. Соціальна відповідальність бізнесу в боротьбі з корупцією. *Бізнес і право*. 2021. С. 41-44.
- 73.Костенко Р. Ефективність антикорупційних механізмів в Україні: сучасний стан і перспективи. *Економіка та право*. 2023. С. 60-63.

74. Baker C. *International Approaches to Corruption Prevention*. Oxford : University Press, 2020. С. 118-121.
75. Розвиток інституційних засад для боротьби з корупцією в Україні / Національне агентство з питань запобігання корупції. Київ : НАЗК, 2021. С. 28-32.
76. Колесник Д. Сучасні підходи до боротьби з корупцією в Україні. *Державне управління*. 2023. С. 23-26.
77. Казаріна А. Роль судової влади в запобіганні корупції. *Право і суспільство*. 2022. С. 62-65.
78. Руденко Л. Роль правоохоронних органів у протидії корупції. *Право та безпека*. 2021. С. 27-30.
79. Неволіна К. Корупційні скандали та їх наслідки для економіки країни. *Економічні дослідження*. 2020. С. 33-36.
80. Langseth P. *Anti-Corruption Strategies: A Global Perspective*. Springer, 2019. С. 112-115.
81. Шевченко А. Проблеми і перспективи боротьби з корупцією в органах місцевого самоврядування. *Місьцеве управління*. 2022. С. 41-45.
82. Мартиненко І. Роль громадянського суспільства у боротьбі з корупцією. *Соціальні інновації*. 2021. С. 55-58.
83. Герасимчук В. Антикорупційне законодавство України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Право та закон*. 2023. С. 22-25.
84. Горбач О. Економічні наслідки корупції в Україні. *Економіка та бізнес*. 2022. С. 29-32.
85. Мельник О. Ефективність антикорупційної політики на рівні центральних органів виконавчої влади. *Адміністративне право і процес*. 2021. С. 12-15.
86. Як Україна бореться з корупцією: досвід та виклики / Антикорупційна ініціатива (АСІ). Київ : АСІ, 2022. С. 55-58.
87. Бабенко Т. Міжнародні стандарти боротьби з корупцією: що Україна може запозичити? *Право і міжнародні відносини*. 2021. С. 63-66.

88. Тищенко М. Психологічні аспекти корупції та методи її подолання. *Психологія управління*. 2023. С. 43-46.
89. Остром В. Корупція та її вплив на розвиток демократії. *Політика та суспільство*. 2020. С. 39-42.
90. Сторожук О. Технології боротьби з корупцією в державному управлінні. *Управлінські технології*. 2021. С. 37-40.
91. Історія антикорупційних рухів в Україні / Інститут національної пам'яті України. Київ : ІНП, 2021. С. 72-75.
92. Іванова Л. Корупція в державних закупівлях: шляхи мінімізації ризиків. *Фінансовий контроль*. 2022. С. 34-37.
93. Corruption and Economic Development: A Global Perspective / The World Bank. 2022. С. 15-19.
94. Гречко А. Інструменти боротьби з корупцією в державному секторі. *Державне управління та право*. 2020. С. 24-27.
95. Корж С. Інформаційні технології та антикорупція. *Інформаційні системи в управлінні*. 2023. С. 56-59.
96. Кривошеєв В. Аналіз ефективності антикорупційної політики на прикладі України. *Економіка і політика*. 2021. С. 49-52.
97. Дорошенко О. Міжнародні організації та їхній вплив на боротьбу з корупцією в Україні. *Міжнародні відносини*. 2022. С. 22-25.
98. Коваль О. Вплив політичних змін на ефективність боротьби з корупцією в Україні. *Політичні науки*. 2021. С. 68-71.
99. Усенко М. Роль приватного сектору в подоланні корупції в Україні. *Бізнес і суспільство*. 2022. С. 34-37.
100. Corruption Prevention: Global Approaches and Best Practices / United Nations Office on Drugs and Crime. UNODC, 2021. С. 7-11.
101. Левченко Ю. Механізми запобігання корупції в органах місцевого самоврядування. *Місьцеве самоврядування в Україні*. 2023. С. 44-47.
102. Козак О. Система управління антикорупцією в Україні: проблеми та перспективи. *Публічне управління*. 2022. С. 39-42.

103. Єрмоленко Т. Роль громадських організацій у боротьбі з корупцією в Україні. *Громадська діяльність*. 2021. С. 55-58.
104. Ткаченко В. Інтеграція міжнародних стандартів у національне законодавство для боротьби з корупцією. *Юридична практика*. 2022. С. 12-15.
105. Руденко О. Корупція в правоохоронних органах: причини та шляхи вирішення. *Право та правознавство*. 2021. С. 47-50.
106. Коваленко В. Проблеми ефективності боротьби з корупцією в Україні. *Соціальне управління*. 2023. С. 23-26.
107. Ломакіна М. Корупція в системі державних закупівель: аналіз і протидія. *Економіка і право*. 2020. С. 31-34.
108. Борисенко С. Антикорупційна політика України: історія та сучасні виклики. *Національна безпека*. 2022. С. 41-44.
109. Ільченко Р. Корупція в Україні: правові та економічні аспекти. *Право і економіка*. 2021. С. 12-15.
110. Савченко П. Корупція в органах державної влади: сучасні стратегії боротьби. *Державне управління*. 2020. С. 34-37.
111. Мартинюк І. Інституційні механізми боротьби з корупцією в Україні. *Політичні науки і управління*. 2022. С. 28-31.
112. Зінченко К. Зміни в антикорупційному законодавстві: вплив на практику. *Правова реформа*. 2023. С. 13-16.
113. Черниш О. Діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції. *Управлінські проблеми*. 2021. С. 39-42.
114. Гречко В. Міжнародний досвід боротьби з корупцією: уроки для України. *Міжнародні відносини*. 2022. С. 50-53.
115. Шевченко І. Законодавчі ініціативи в боротьбі з корупцією в Україні: стан та перспективи. *Право та законодавство*. 2021. С. 62-65.
116. Петрова О. Інформаційні технології у боротьбі з корупцією. *Цифрові технології в управлінні*. 2022. С. 40-43.

117. Кондратенко Т. Корупційні ризики у державному секторі: аналіз і протидія. *Економічна безпека*. 2023. С. 11-14.
118. Писаренко М. Управлінські підходи до запобігання корупції в державних установах. *Адміністративне право*. 2021. С. 49-52.
119. Акімова С. Роль освіти в боротьбі з корупцією в Україні. *Освітні технології*. 2022. С. 19-22.
120. Харченко В. Взаємодія державних і приватних секторів у боротьбі з корупцією. *Бізнес і право*. 2021. С. 24-27.
121. Кузьменко Н. Стратегії боротьби з корупцією на місцевому рівні: досвід і виклики. *Місьцеве самоврядування та розвиток територій*. 2023. С. 15-18.
122. Литвиненко Р. Механізми фінансового контролю як інструмент запобігання корупції. *Фінанси і право*. 2022. С. 39-42.
123. Мельник О. Корупція в судовій системі України: причини і шляхи вирішення. *Юриспруденція і право*. 2020. С. 52-55.
124. Кривошея І. Роль медіа в боротьбі з корупцією: аналіз і перспективи. *Медіа і комунікації*. 2022. С. 33-36.
125. Гончаренко В. Міжнародні організації та їх роль у боротьбі з корупцією в Україні. *Міжнародна політика*. 2021. С. 20-23.
126. Остроменський Д. Антикорупційна діяльність в Україні: дослідження та перспективи розвитку. *Економіка і право*. 2023. С. 58-61.
127. Соловійова О. Використання сучасних технологій для боротьби з корупцією в Україні. *Інформаційні технології та суспільство*. 2021. С. 27-30.
128. Черняк М. Кримінальна відповідальність за корупційні правопорушення в Україні. *Кримінальне право та процес*. 2022. С. 44-47.
129. Яценко І. Роль інститутів громадянського суспільства в запобіганні корупції. *Громадянське суспільство*. 2020. С. 12-15.
130. Дмитренко Т. Судова реформа в Україні та її вплив на боротьбу з корупцією. *Правова реформа та адміністративне право*. 2023. С. 36-39.

131. Федоренко О. Корупція в державних закупівлях: проблеми і протидія. *Економіка та право*. 2022. С. 47-50.
132. Міщенко В. Проблеми та перспективи розвитку антикорупційної освіти в Україні. *Освітні реформи*. 2021. С. 11-14.
133. Бондаренко С. Політика реформ у боротьбі з корупцією: погляд зсередини. *Політичні науки і державне управління*. 2020. С. 22-25.
134. Короткевич Т. Роль адвокатів у боротьбі з корупцією в Україні. *Право і практика*. 2023. С. 18-21.
135. Харченко Ю. Координація антикорупційної діяльності в органах державної влади. *Управлінські технології*. 2021. С. 25-28.
136. Тімошенко А. Глобальні ініціативи у боротьбі з корупцією та їх вплив на Україну. *Глобальні проблеми та міжнародні відносини*. 2022. С. 29-32.
137. Ярова Л. Інтеграція антикорупційної політики в європейські стандарти. *Європейські дослідження*. 2021. С. 53-56.
138. Лобанов С. Взаємодія з міжнародними організаціями для посилення боротьби з корупцією в Україні. *Міжнародне право*. 2023. С. 37-40.